

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Anna Tisler-Lavrentjev

Eesti venekeelsete ajakirjanike valikud Venemaa uudiste kajastamisel

Magistritöö

SVUH.00.054

Juhendaja: Ragne Kõuts-Klemm, PhD

Tartu 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1. Vähemusmeedia olemus ja roll.....	6
1.2. Vähemusrahvuste meedia Eesti kontekstis	8
1.3. Ajakirjaniku kultuuriline ja professionaalne identiteet tema töös	9
1.4. Uudisinfo hankimine ja ajakirjaniku professionaalsed valikud	10
1.4.1. Eesti uudisteportaalide Venemaa-kajastuse mustrid	12
1.5. Venekeelsete ajakirjanike töö uuringud	13
2. UURINGU EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED.....	15
3. MEETOD	16
3.1. Valim.....	16
3.2. Intervjuude ülesehitus	18
3.3. Intervjuude analüüs ja analüüsimeetod	18
4. TULEMUSED.....	20
4.1. Intervjuude tulemused.....	20
4.2. Teemade valik Venemaa uudiste kajastamisel	20
4.3. Venemaa teemade kohta info hankimine	24
4.4. Venemaa kohta teave kontrollimine	30
4.5. Kuidas ajakirjanikud hindavad enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Eesti ajakirjanduses Venemaa teemade kajastamisel.....	34
4.6. Ajakirjanike hinnang toimetuste koostööle.....	40
5. JÄRELDUSED JA DISSKUSSIOON	44
5.1 Järeldused.....	44
5.2. Diskussioon.....	47
KOKKUVÕTE.....	50
SUMMARY	52
KASUTATUD ALLIKAD.....	54
LISAD	57
Lisa 1. Intervjuukava.....	57

SISSEJUHATUS

Eesti ajakirjanikud kajastavad Venemaal toimuvaid uudiseid sarnaselt sellega, kuidas tavapäraselt kajastab Venemaa teemasid n-ö lääne ajakirjandus: eksklusiivne info Venemaal toimuva kohta peaaegu et puudub. Venemaal toimuvate sündmuste kajastamisel kasutatakse peamiselt Eesti ja rahvusvaheliste uudisteagentuuride teavet, refereeritakse materjale, mis on usaldusväärseks peetavates meediakanalites juba ilmunud, ning vahendatakse ametlike allikate sõnumeid. Iseseisvat reporteritööd tehakse Venemaa sündmuste kajastamisel harva. Eesti ajakirjanikud on Venemaa uudiste suhtes skeptilised, sest neist eeldatakse valeinfot ja propagandat. Eesti ajakirjanikele raskendab Venemaa sündmuste kajastamist ka nende vähene vene keele oskus (Kõuts-Klemm jt, 2020: 4–5). Nimetatud Kõuts-Klemmi jt (2020) uuringu tulemuste valguses hakkasin mõtlema, kas ja mil määral saaksid Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa temade kajastamisel enda eestikeelsetele kolleegidele abiks olla, seda nii keele, allikate kui ka temavaliku juures. Võiks eeldada, et venekeelsetel ajakirjanikel on keelebarjääri puudumise ja kultuurilise läheduse tõttu Venemaal toimuvast parem ülevaade ja neid võiks käsitleda ka kui Venemaa asjatundjaid.

Olles töötanud mitu aastat Eesti Rahvusringhäälingu raadiouudiste toimetuses olen näinud, kui hästi toimib eesti- ja venekeelsete toimetuste omavaheline koostöö ning kui abivalmid on mõlema toimetuse kolleegid. Eesti Rahvusringhäälingu eesti- ja venekeelsed toimetused arutavad omavahel alati päevateemasid, kuid välispoliitika, sh Venemaad puudutavad uudised, jäävad tavaliselt kummagi toimetuse enda otsustada. Sarnane praktika võib kehtida ka teistes Eesti meediaorganisatsioonides.

Seni ei ole Eesti venekeelsete ajakirjanike tööd kuigi palju uuritud. Pigem on olnud fookuses venekeelne meedia ja selle roll integratsioonis (Jakobson, 2002). Jakobson (2002) on enda töös leidnud, et Eesti venekeelsed ajakirjanikud kujutavad tekstides vähemusi ohvritena, ja teinud järelduse, et selline hoiak ei aita ühiskonna tihedamale lõimumisele kaasa (Jakobson, 2002: 51-52). Samuti on integratsiooni seisukohalt mõnevõrra uuritud venekeelsete ajakirjanike hinnanguid informumi kujunemisele (Integratsiooni monitooring, 2015). Integratsiooni monitooringu uuringust (2015) tuli välja, et Eestis ei ole piisavalt kvalifitseeritud venekeelseid ajakirjanikke, et kujundada kvaliteetset venekeelset informumi. Ajakirjanike endi sõnul ei tule mõlemat keelt valdavaid noori ajakirjandusse juurde (*ibid.*: 96). Jufereva (2006) on uurinud, kuidas Eesti

venekeelsed ajakirjanikud tajuvad oma professionaalseid rolle ja ülesandeid. Tema uuringust selgus, et enamik intervjueritud ajakirjanikest arvab, et nende peamised rollid on kiirelt auditooriumile informatsiooni edastada, aidata venekeelsetel inimestel sotsiaalpoliitilistes sündmustes orienteeruda ja laiendada nende kultuurilist silmaringi (Jufereva, 2006: 56–57). Oma hiljutises doktoritöös uuris Jufereva-Skuratovski (2020) Eesti venekeelsete ajakirjanike identiteeti ning leidis, et nende identiteet on aastate jooksul muutunud. Küll aga on puudu uuringud, mis selgitaksid põhjalikumalt venekeelsete ajakirjanike käsitlust oma tööst ja valikutest. Selle magistr tööga püüan selle lünga täita. Minu eesmärk on uurida milline on venekeelsete ajakirjanike roll ja tööpraktikad Venemaa temade vahendamisel Eesti ajakirjanduses. Muu hulgas soovin välja selgitada, milliseid võimalusi nad näevad selle rolli realiseerimisel koostöös eesti ajakirjanikega.

Tööga otsin vastuseid viiele uurimisküsimusele: 1. Kust saavad Eesti venekeelsed ajakirjanikud uudiseid Venemaa kohta: mis on nende peamised allikad? 2. Kuidas valivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa kohta teemasid, mida kajastada? 3. Kas ja kuidas kontrollivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa kohta saadud teavet? 4. Kuidas nad hindavad enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Venemaa temade kajastamisel Eesti ajakirjanduses? 5. Kuidas hindavad kohalikud venekeelsed ajakirjanikud eesti- ja venekeelsete toimetuste vahelist koostööd?

Magistr töö teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade peatükis annan ülevaate sellest, mis on ajakirjaniku professionaalne ja kultuuriline identiteet ning kuidas see võib mõjutada tema tööpraktikaid. Samuti annan ülevaate ajakirjanike informatsiooni kontrollimise tavadest ja Eesti ajakirjanike senistest Venemaa uudiste kajastamise praktikatest. Magistr töö andmete kogumiseks intervjuerisin kümmet ajakirjanikku neljast Eesti venekeelsest veebiportaalist, mis on suunatud laiemale auditooriumile (rus.err.ee, rus.postimees.ee, rus.delfi.ee ja dv.ee), ning Eesti Rahvusringhäälingu venekeelsetest raadiouudistest. Need on suurima jälgitavusega venekeelsed veebikanalid Eestis, mistõttu pean oluliseks selgitada ka nendes töötavate ajakirjanike professionaalseid valikuid. Tegin ajakirjanikega kvalitatiivsed poolstruktureeritud intervjuud. Töö tulemuste peatükis tutvustan intervjueritavate praktikaid Venemaa uudiste kajastamisel ja teabe kontrollimisel. Lisaks annan ülevaate küsitletute hinnangutest selle kohta, millised on nende endi teadmised just Venemaad puudutavate temade kajastamisel. Tulemuste viimane peatükk räägib, kuidas kohalikud venekeelsed ajakirjanikud hindavad eesti- ja venekeelsete toimetuste vahelist koostööd. Järelduste ja diskussiooni peatükis vastan uurimisküsimustele ning arutlen töö tulemuste üle.

Täna kõiki ajakirjanikke ja endiseid kolleege, kes leidsid enda tihedas töögraafikus minu küsimustele vastamiseks aega. Olen tänulik ka oma magistritöö juhendajale ja retsensendile nõu ja abi eest ning kõigile lähedastele ja kolleegidele, kes olid mulle toeks.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Ükski ühiskond ei ole homogeenne, vaid koosneb väga erinevatest inimgruppidest, sh ka erineva keelelise ja kultuurilise taustaga inimestest. Tavaliselt suhestuvad inimesed ühe või teise grupiga. Ennast saab määratleda ka meedias kajastatu põhjal.

1.1. Vähemusmeedia olemus ja roll

Eri teooriad kasutavad vähemustele suunatud meedia kirjeldamiseks mitut erinevat terminit: *vähemusrahvuste meedia*, *sisserändajate meedia*, *diasporaameedia* ja *kogukonnameedia*. Sageli esineb nende kõrval ka teine termin, *etniline meedia* (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011). Samas võib *etniline meedia* olla kasutusel ka iseseisva terminina, olles eelnimetatutega samatähenduslik. Tavaliselt lähtuvad uurijad õige termini valimisel sellest, kuidas konkreetne riik mõistab inimestevahelisi erinevusi nende etnilise ja kultuurilise tausta põhjal. Kuigi Euroopa vähemuste meedia kohta kasutatakse enamasti terminit *diasporaameedia* (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011; Georgiou, 2006), ei saa seda Eesti vähemuste meedia kohta kasutusse võtta. Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach (2011) siteerivad enda töös Cohenit (1997), kes kirjutab, et terminit *diasporaameedia* on õigem kasutada selliste vähemuste meedia kohta, mille lugejad on elanud läbi traumaatilisi sündmusi, näiteks on olnud sunnitud enda koduriigist lahkuma. Termin *vähemusrahvuste meedia* on palju laiem ja neutraalsem ning võib hõlmata ka kõikide teiste mainitud terminite tähendusi, mistõttu kasutatakse seda terminit uurimistöodes palju laiemalt kui teisi (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011).

Vähemusrahvuste meedia on vähemusrahvuste domineeriv meedia (Husband, 2005), mis keskendub vähemustest kõnelevatele teemadele nende emakeeles. Vähemusrahvuste meedia on esmalt suunatud just konkreetse riigis elavale vähemusrahvusele, kuid seda võivad jälgida kõik huvilised, sh teises riigis elav vähemusrahvus (Husband, 2005; Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011; Yu, 2017). Üldiselt eelistavad inimesed uudiseid lugeda esimesena omandatud keeles ehk emakeeles (Köuts-Klemm jt, 2019:55). Vähemusrahvuste meedia peamised tunnused on:

1. see on vähemusrahvuse enda keeles;
2. see räägib lisaks riigis ja maailmas toimuvatele sündmustele ka seda kogukonda huvitavatel teemadel, mida ei pruugi kajastada laiemale auditooriumile suunatud meedia;

3. tavaliselt loovad sellesse sisu kogukonna esindajad ise. (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011)

Vähemusrahvuste meedia ei ole alternatiiv laiemale auditooriumile suunatud meediale (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011). Vähemusrahvuste meedia võtmeroll on informeerida inimesi ka nendel teemadel, mida kajastab laiemale auditooriumile suunatud meedia. Mõlemad võivad ühiskonda suunata ja konsolideerida ning mõlemad määratlevad mingil määral ühiskonna norme (Deuze, 2006). Nii laiemale auditooriumile suunatud meedia kui ka vähemusrahvuste meedia aitavad inimestel seisukohti võtta. Samas on vähemusrahvuste meedia mõneti ka õpetaja rollis, aidates inimestel seal riigis, kus nad elavad, paremini orienteeruda. See on oluline, et inimesed teaksid nii enda õigusi kui ka saaksid infot pakutavate teenuste kohta (Georgiou, 2005).

Vähemusrahvuste meedia põhifunktsioon ongi pakkuda nende kogukondade emakeeles teavet teenuste ja õiguste ning poliitiliste, sotsiaalsete ja majanduslike arengusuundade kohta nii kohalikul kui ka riigitasandil (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011). Lisaks õpivad inimesed vähemusrahvuste meedia kaudu oma elukohariiki ja selle kultuuri paremini tajuma, mis julgustab rahvusvähemuste esindajaid ennast riigis toimuvaga kursis hoidma, selles kaasa mõtlema ja olla ühiskonna aktiivne liige. See ei tähenda siiski, et selline meedia asendaks laiemale auditooriumile suunatud meediat, vaid et mõlemat saab tarbida paralleelselt (Deuze, 2006), kuna inimeste jaoks on oluline saada teavet mitte ainult oma kogukonnalt ja päritoluriigist, vaid ka oma riiklikust ja kohalikust kontekstist (Georgiou, 2005).

Kindlasti on vähemusrahvuste meedial kanda üks põhiroll inimeste ühiskonda integreerimisel. Selline meedia on oluline, kui pidada silmas esiteks juba integreeritud inimesi, kes jälgivad nii laiemale auditooriumile suunatud meediat kui ka vähemuste meediat, teisalt aga uustulnukaid, keda emakeelne meedia kindlasti kohanemisprotsessis toetab. Samas aitab vähemuste meedia ka sama etnilise taustaga inimestel omavahel suhelda ja enda identiteeti säilitada või taastada (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011: 15).

Vähemusrahvuste meedia ja üldauditooriumile suunatud meedia erinevad selle poolest, et esimene peab vastama konkreetsema kogukonna nõudmistele ja ootustele. Need ootused on ajakirjanikele proovikivi ja tekitavad ka survet (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011; Matsaganis ja Katz, 2014). Näiteks võib see luua ajakirjanikele probleeme nende professionaalse ja kultuurilise identiteediga, kuna nad peavad mingil määral valima pühendumuse ja

professionaalsuse vahel (Husband, 2005; Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011; Matsaganis ja Katz, 2014).

Charles Husband (2005) uuris praktikakogukondade mudeli abil vähemusrahvuste meedias töötavate ajakirjanike identiteete ning identiteetide ristumiskohti ehk nende n-ö kaasavat ja spetsialisti identiteeti. Ajakirjanike valikuid ja tööd mõjutavad nii kultuuriline identiteet kui ka institutsioonilised tingimused (rutiinid, ressursid ja struktuurid). Husbandi kasutatud mudeli järgi on igal sellisel kogukonnal oma liikmed, kellel on ühised omadused: huvid, valikud, tavad jne.

Vastuseks Husbandile uurisid Matthew D. Matsaganis ja Vikki S. Katz (2014), millised välised tegurid mõjutavad ajakirjanike professionaalset identiteeti. Nende tööst selgus, et ajakirjanike professionaalset identiteeti mõjutavad ka laiemale auditooriumile suunatud meedia, ühiskondlikud organisatsioonid ja nende auditoorium (Matsaganis ja Katz 2014: 930).

Kui vähemusgruppidesse kuuluvad inimesed jälgivad enda kogukonnast rääkivat meediat enda emakeeles, mõistavad nad, et on veel nendesuguseid inimesi, kellega neil on ühine keel, kultuur ja kogukonna probleemid. Samas huvitab neid tavaliselt ka laiem pilt sellest, mis toimub nii nende riigis kui ka mujal maailmas, ning selleks võivad nad lisaks omakeelsele meediale jälgida ka teistele auditooriumidele suunatud meediat. Just tänu kohalikule vähemusrahvuste meediale teavad inimesed riigist toimuvast rohkem ning see julgustab neid aktiivsete ühiskonnaliikmetena tegutsema. Uustulijad jälgivad tavaliselt ka edaspidi uudiseid enda kodumaa kohta, kuigi aastatega huvi koduriigi kohta väheneb (Yu, 2017).

Vähemuste enda uudistekanalid on olulised ka seetõttu, et näitavad laiemale auditooriumile vähemuste olemasolu, mis julgustab vähemusi end selle ühiskonna liikmetena tundma (Matsaganis, Katz ja Ball-Rokeach, 2011). Vähemusrahvuste meedia aitab inimestel enda identiteeti hoida või konstrueerida ning identiteedi küsimus on oluline ka ajakirjanike endi jaoks, kuna ka nemad soovivad tunda, et on grupp, kuhu nad kuuluvad (Georgiou, 2005).

1.2. Vähemusrahvuste meedia Eesti kontekstis

Eesti venekeelsed inimesed saavad infot peamiselt uudisteportaalide kaudu, seda nii vene kui ka eesti keeles. Kantar Emori uuringute kohaselt oli mais 2019 rus.delfi.ee kasutajaskond 121 000 inimest ehk neid luges 44,6% sihtrühmast. Teisel kohal oli rus.postimees.ee, mille kasutajaskond

oli 116 000 inimest. Kolmandal ja neljandal kohal olid venekeelsete lugejate seas eestikeelsed Delfi ja Postimees: vastavalt 76 000 ja 60 000 inimest (Kantar Emor, 2020: 47). Kuigi rus.err.ee uudisteportaali hinnatakse kõrgelt kvaliteetse meediakajastuse eest (Kõuts-Klemm, Kremez, 2021: 36), jääb see siiski teistele nimetatud portaalidele märkimisväärselt alla. Mais 2019 rus.err.ee kasutajaskond oli 41 000 inimest ehk seda jälgis 15,2% sihtrühmast (Kantar Emor, 2020: 47). Portaali dv.ee kasutajaskonda uuring ei kajastanud, aga ka sellel portaalil on auditoorium, mis huvitub peamiselt majandusest. Raadio 4 oli venekeelsete raadiojaamade seas esimesel kohal. Raadiote auditooriumi uuring kestis 2019. aasta juulist detsembrini (Kantar Emor, 2020: 26).

Venekeelne Delfi (Ekspress Meedia), venekeelne Postimees (Postimees Grupp), venekeelsed Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaal ja raadiouudised (avalik-õiguslik Eesti Rahvusringhääling) ning dv.ee (AS Äripäev) on venekeelsed analoogid eestikeelsetele meediakanalitele: neid ei ole rahastanud Eesti venekeelse vähemuse esindajad. Samas töötavad nendes toimetustes ajakirjanikena vähemusrahvuste esindajad, kes oskavad oma auditooriumi vajadusi ja huve eestlastest paremini hinnata. Seepärast võib neid portaale ja raadiouudiseid pidada siiski vähemusrahvuste meediaks.

1.3. Ajakirjaniku kultuuriline ja professionaalne identiteet tema töös

Kultuuriline identiteet on lai mõiste ja alati ei pruugi ühel inimesel olla ainult üht kultuurilist identiteeti. Peamiselt on igal inimesel kaks identiteeti: esiteks identiteet, mille valib inimene ise, lähtudes enda etnilisest kuuluvusest ja samastudes selle kogukonna liikmetega, ning teiseks sotsiaalselt struktureeritud identiteet, mille määrab selle inimese kogukond lähtuvalt tema päritolust, välimusest ja emakeelest. Need kaks identiteeti ei pruugi omavahel kattuda. (Yu, 2017: 1313) Vähemusrahvuste ajakirjanike seas on aga ka neid inimesi, kes ei määratle end kultuuriliselt kuidagi. Nende subjektiivne identiteet koosneb täielikult või valdavalt nende ametialasest kuuluvusest: „Tegelikult olen hea ajakirjanik, fotograaf, toimetaja ja pühendun, et järgida võimalikult kõrgeid standardeid.“ (Husband, 2005: 472)

Ajakirjaniku kultuuriline identiteet määratleb ajakirjaniku professionaalset rolli ja kujundab tema eesmärged töös. Näiteks kui ajakirjanikke peetakse sisserändajateks, siis neil on lihtsam enda auditooriumiga suhelda ning neid juhatada (Hickerson ja Gustafson, 2016: 956). Vähemuste jaoks on oluline olla kursis sellega, mis nende kogukonnas toimub. Nii saavad nad tunda end gruppi kuuluvatena, mis on inimese jaoks oluline. Selles mängib suurt rolli ka meedia, aidates neid inimesi ühendada, mis omakorda aitab neid enda identiteedi leidmisel. Vähemuste

ajakirjanikud näevad enda missioonina anda infot nii selle riigi kohta, kus nad elavad ja tegutsevad, kui ka enda päritoluriigi kohta. Lisaks on nende eesmärk ühendada enda kogukonna inimesi elukohariigiga (Yu, 2017).

Husband (2005) uuris vähemusrahvuste meedias töötavate ajakirjanike professionaalset identiteeti, lähtudes praktikakogukondade mudelist. Selle mudeli järgi on praktikakogukond jätkusuutlik organisatsiooniline tegevus, kus inimesed töötavad koos, kasutades ühiseid tavasid ja oskusi. See on ka koht, kus uued tulijad õpivad seda kogukonda tundma. Praktikakogukonda sisseelamise protsess hõlmab kogukonna oskuste, teadmiste ja väärtuste õppimist. See tähendab, et praktika ja õppimine on üksteist täiendavad protsessid. Sellises keskkonnas ei ole õppimine ainult uute teadmiste omandamise protsess; see on ka jagatud identiteedi omandamine (Husband, 2005). Husband peab ka vähemusrahvuste meediat praktikakogukonnaks, kus inimesed töötavad koos ühiste tavade järgi ja täiendavaid oma oskusi, ning uustulijad õpivad seda kogukonda tundma. Ta kirjutab, et vähemusrahvuste meedias töötavad ajakirjanikud kogevad seal valitseva institutsioonilise dünaamika ja identiteedipoliitika tõttu pingeid oma professionaalse ja etnilise identiteedi vahel (Husband, 2005). Jagatud identiteet aitab ajakirjanikel tunda, et nende töö väärrib tähelepanu (Deuze, 2005:444).

Husband (2005) ei ole oma töös kajastanud seda, kuidas mõjutavad ajakirjanike identiteeti välistegurid. Seda on aga uurinud Matsaganis ja Katz (2014). Autorid leidsid, et vähemusrahvuste meedias töötavate ajakirjanike professionaalset identiteeti mõjutavad ka suhtlus laiemale auditooriumile suunatud meedias töötavate ajakirjanike, ühiskondlike organisatsioonide ja nende auditooriumiga. Autorid (*ibid.*) väidavad, et laiemale auditooriumile suunatud meedias töötavad ajakirjanikud ja ühiskonnaorganisatsioonid kohtlevad vähemusrahvuste meedias töötavaid ajakirjanikke teismoodi. Seega paigutavad vähemusrahvuste meedias töötavad ajakirjanikud end madalamale positsioonile kui laiemale auditooriumile suunatud meedias töötavad ajakirjanikud (Matsaganis ja Katz, 2014; Şahin, 2017).

1.4. Uudisinfo hankimine ja ajakirjaniku professionaalsed valikud

Allikate valimine ja kontrollimine on iga ajakirjaniku oluline töö oluline osa, mis võtab aega ja nõuab kindlaid erialaseid oskusi ja teadmisi. Informatsiooni täpsuse ja usaldusväärsuse eest vastutab nii ajakirjanik ise kui ka toimetus ja kogu meediakontsern. Seetõttu on ajakirjanikul professionaalsest seisukohast äärmiselt oluline edastada õigeaegselt täpset ja usaldusväärset infot, kuna uudistetoimetuste eripära on kiirus. Ajakirjandus peab enda auditooriumile pakkuma usaldusväärset, täpset ja neutraalset informatsiooni (Reich, 2011).

Demokraatlikes ühiskondades on ajakirjaniku ülesanne saadud informatsiooni kontrollida, kuna sageli võib allikas informatsiooni nende endi huvides moonutada (Wintterlin, 2017). Seetõttu peab ajakirjanik leidma tasakaalu: ühelt poolt usaldama allikaid (Wintterlin, 2017) ja teisalt olema pidevalt tähelepanelik, olles samal ajal kiire ja kulutamata liiga palju aega kahtlustele (Reich, 2011).

Uudiste kajastamisel mängib ajakirjanik „väravavahi“ rolli, määratledes näiteks seda, kuidas ja milliseid uudiseid kajastada, keda kasutada allikana ja millist informatsiooni välja jätta. Need otsused on olulised, kuna kujundavad avalikku arvamust. Samal ajal peaks professionaalne ajakirjanik olema oma töös erapooletu ja materjali kirjutamist ei tohiks mõjutada allika kättesaadavus, aeg, eelarve, reporteri isiklikud eelarvamused, omaniku erapoolikus, auditoorium ja muu taoline (Fisher, 2018: 5).

Samal ajal riskib ajakirjanik eksides mitte ainult sellega, et kaotab kolleegide ja tööandja silmis professionaalsuse, vaid ka sellega, et peab osalema kohtuprotsessis ja saab ühiskonnas aruteluobjektiks (Wintterlin, 2020 tsiteerib Tuchman, 1978).

Kõige täpsem viis tagada informatsiooni õigsus ja täpsus on teistest allikatest saadud informatsiooni kontrollida. Tuntud või mainekaid allikaid võib ka tajuda usaldusväärsematena (Wintterlin, 2017). Barnoy ja Reich (2020) märgivad samuti, et ajakirjanikud valivad mehhaaniliselt informatsiooni, kui võtavad selle tuttavatest allikatest.

Lisaks usaldusväärsele on allikate valimisel tähtis tegur ka nende kättesaadavus, samuti võib allikate valik muutuda ajapuuduse korral (Wintterlin, 2020 tsiteerib Van der Meer jt, 2016). Ressursside puuduski sunnib ajakirjanikke pöörduma usaldusväärsete allikate poole, et töö lühikeste tähtaegadega tehtud saaks (Fisher, 2018: 6).

Seetõttu on äärmiselt oluline, et ajakirjanikul oleks allikaid, mida ta saab usaldada ja ilma teistest allikatest kontrollimata sealt informatsiooni ka avaldada, et oma tööd lihtsustada ja säästa aega praktikakogukonnas, kus on vaja lühikese ajaga toota suures koguses uudiseid (Fishman, 1980).

Täpse ja usaldusväärse teabe saamiseks ei pea ajakirjanik kasutama ainult ametlikke allikaid: internet võimaldab hankida infot ka mittespetsialiseerunud kanalitest (Wintterlin, 2020: 131–

132). Ajakirjanikud võtavad eriti aktiivselt teavet mitteametlikest allikatest, nagu sotsiaalvõrgustikest, kui kajastavad tavapäraseid uudiseid või kriisiintsidente.

Sotsiaalmeedia allikad on teabeallikad, millele ajakirjanikud pääsevad juurde sotsiaalmeedia platvormide kaudu, nagu Facebook, Twitter ja Instagram (Fisher, 2018). Sellistel juhtudel üritavad ajakirjanikud uudiseid mitmekesistada, kasutades allikaid, mis ei ole omavahel seotud (Wintterlin, 2020 tsiteerib Kleemans jt, 2015; Molotch ja Lester, 1974). Ajakirjanikud lisavad lugude täiustamiseks nendesse üha enam üksikisikute ja organisatsioonide *tweet*'e, Facebooki postitusi, Instagrami fotosid ja YouTube'i videoid (Fisher, 2018), pakkudes avalikkusele erinevaid vaatenurki ja muutes oma tööd mitmekesisemaks.

Samal ajal peab ajakirjanik praegusel ajastul meeles pidama, et ta pole ainuke, kellel on ligipääs informatsioonile ning kes saab seda infot jagada (Fisher, 2018: 1).

1.4.1. Eesti uudisteportaalide Venemaa-kajastuse mustrid

Eesti ajakirjanikud kajastavad Venemaal toimuvaid uudiseid sarnaselt tavapärasele n-ö lääne ajakirjanduse Venemaa-kajastusele. Uudisteportaalid ei paku lugejatele Venemaa sündmuste kohta kuigi palju enda toodetud tekste, vaid pigem vahendavad muudest kanalitest saadud infot (Kõuts-Klemm jt: 2020, 4).

Venemaa uudiste kajastamisel lähtuvad ajakirjanikud sellest, millest lugeja nende meelest huvituda võiks. Kõik Kõuts-Klemmi jt uuringus (2020) osalenud toimetajad ütlesid, et eestlased loevad aktiivselt Venemaa kohta: välisuudiste seast jõuavad suurimate lugejaarvudeni Venemaa seotud uudised. Teemadest huvitab inimesi ennekõike julgeolek. Huvi pakuvad ka erakordsed või naljakad Venemaal juhtunud sündmused (Kõuts-Klemm jt: 2020, 51).

Allikatest kasutatakse peamiselt Eesti ja rahvusvaheliste uudisteagentuuride teavet, refereeritakse usaldusväärseks peetavates meediakanalites juba ilmunud materjale ning vahendatakse ametlike allikate sõnumeid (Kõuts-Klemm jt: 2020, 4). Eesti Rahvusringhäälingu toimetajad kasutavad Venemaa teemadest rääkides peamiselt kahte allikat, ühe allikaga Venemaa-uudised on harvad. Delfi portaalis ilmub ainult ühe allikaga Venemaa-teemalisi tekste rohkem kui Eesti Rahvusringhäälingus, leidub ka viitamist anonüümsetele allikatele. Postimehe ajakirjanikud viitavad Venemaast kirjutades aktiivselt enda uudisteagentuuri BNS uudistele ning BNSi

koostööpartneritele AFPlle ja Interfaxile. Õhtuleht tugineb enda uudistes peamiselt lääne ning Venemaa meediakanalitele. Eesti ajakirjanikud kasutavad lisaks ametlikku häält vahendavatele meediakanalitele silmatorkavalt vähe n-ö opositsioonilisi või alternatiivseid allikaid, nagu näiteks Meduza.io või Novaja Gazeta (Kõuts-Klemm jt: 2020, 10-11).

Eesti ajakirjanikud on Venemaa kohta avaldatud teabe suhtes skeptilised, sest seal eeldatakse valeinfot ja propagandat (Kõuts-Klemm jt: 2020, 4). Ajakirjanikud on öelnud, et Venemaaga seotud uudiseid kajastades tunnevad nad teiste temadega võrreldes suuremat pinget, kuna on oluline „võimalikult täpselt toimunust aru saada ja seda edasi anda“ (Kõuts-Klemm jt: 2020, 53). Siinkohal tuleb märkida, et veebiajakirjanduses tegeleb toimetaja oma tekstiga enamasti üksi ja vastutus väärinformatsiooni avaldamise eest langeb uudise autorile (Kõuts-Klemm jt: 2020, 53). Venemaa sündmuste kajastamist raskendab Eesti ajakirjanike jaoks ka nende vähene vene keele oskus (Kõuts-Klemm jt, 2020: 5).

1.5. Venekeelsete ajakirjanike töö uuringud

Eestis ei ole venekeelseid ajakirjanikke eraldi grupina kuigi palju uuritud. Mõneti puudutab seda teemat Valeria Jakobson oma doktoritöös (Jakobson, 2002), uurides venekeelset ajakirjandust integratsiooni seisukohast. Jakobson tuvastas venekeelsete ajakirjanike loodud tekstidest paarkümmend aastat tagasi valitsenud skeptilise ja vähemusi ohvrina kujutava tonaalsuse ning järeldas, et ka nende endi seas valitseb tõrjuv hoiak ühiskonnaga tihedama lõimumise suhtes (Jakobson, 2002: 51–52).

Maria Jufereva (2006) uuris, kuidas Eesti venekeelsed ajakirjanikud tajuvad oma professionaalseid rolle. Tema uuringust selgus, et enamik intervjuueeritud ajakirjanikest arvab, et nende peamised rollid on kiirelt auditooriumile informatsiooni edastada, aidata venekeelsetel inimestel sotsiaalpoliitilistes sündmustes orienteeruda ja laiendada nende kultuurilist silmaringi (Jufereva, 2006: 56–57). Oma doktoritöös uuris Maria Jufereva-Skuratovski (2020) Eesti venekeelsete ajakirjanike identiteeti ja leidis, et Eesti venekeelsete ajakirjanike professionaalne identiteet on aastate jooksul muutunud. Need muutused mõjutavad jätkuvalt nii kohalikku venekeelset meediat kui ka selle heaks töötavaid ajakirjanikke ja nende professionaalsust (Jufereva-Skuratovski, 2020: 73).

Venekeelsete ajakirjanikega on tehtud üksikuid uuringuid riigi tellitud integratsioonimonitooringute raames, kus tõstetakse esile kvalifitseeritud ajakirjanikkonna puudumist selleks, et kujundada kvaliteetset venekeelset inforuumi. Ajakirjanike sõnul õpib eestikeelsetel ajakirjanduse õppekavadel vähe venekeelseid noori, ainus venekeelne õppekava Tallinna Ülikoolis on aga ajakirjanike arvates ebaühtlase kvaliteediga. Ajakirjanikud arvavad, et kvalifitseeritud ja mõlemat keelt valdavad noored ei vali ajakirjaniku ametit ja ka praktikantide motivatsioon on madal (Integratsiooni monitooring, 2015: 96).

Enda magistritöös uurin Eesti venekeelsete ajakirjanike valikuid Venemaa alaste uudiste kajastamisel ning seda, kuidas nad hindavad enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Venemaa teemade kajastamisel Eesti ajakirjanduses laiemalt.

2. UURINGU EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

Magistritöö eesmärk on uurida, kuidas Eesti venekeelsed ajakirjanikud valivad Venemaa sündmuste kajastamisel teemasid ja allikaid ning kuidas nad allikmaterjalides avaldatud infot kontrollivad. Lisaks sellele uurin, kuidas ajakirjanikud ise hindavad enda oskusi Venemaa temade kajastamisel eestikeelsetele kolleegidele abiks olla. Eraldi uurin ka eesti- ja venekeelsete toimetuste koostööd.

Töö tulemused esitan, tuginedes intervjuudele ajakirjanikega, kes töötavad neljas venekeelses laiemale auditooriumile suunatud väljaandes: portaalid rus.err.ee, rus.postimees.ee, rus.delfi.ee ja dv.ee¹ ning Eesti Rahvusringhäälingu venekeelsed raadiouudised. Otsin oma töös vastuseid järgmistele küsimustele.

1. Kust saavad Eesti venekeelsed ajakirjanikud uudiseid Venemaa kohta: mis on nende peamised allikad?
2. Kuidas valivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa kohta teemasid, mida kajastada?
3. Kas ja kuidas kontrollivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa kohta saadud teavet?
4. Kuidas hindavad Eesti venekeelsed ajakirjanikud enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Venemaa temade kajastamisel Eesti ajakirjanduses?
5. Kuidas hindavad Eesti venekeelsed ajakirjanikud eesti- ja venekeelsete toimetuste vahelist koostööd?

¹ Portaal dv.ee on mõeldud eelkõige majandushuvilisest lugejale, ehk võrdlemisi kitsale sihtrühmale. Samas neil on olemas kindel lugejaskond ja koostöö teiste AS Äripäev toimetustega.

3. MEETOD

Magistritöö andmed kogusin kvalitatiivsete poolstruktureeritud personaalintervjuude kaudu, mille käigus intervjueerisin Eestis töötavaid venekeelseid uudistetoimetuste peatoimetajaid, päevatoimetajaid ja reportereid. Poolstruktureeritud intervjuu käigus saab käsitleda uurimisküsimuste vastuste leidmiseks vajalikke teemasid uuringuks väljatöötatud intervjuu kava kohaselt, kuid meetod võimaldab intervjueeritaval oma arusaamast ja kogemustest lähtudes avatult ka enda mõtteid jagada (Silverman, 1993). Kasutan intervjuusid selleks, et saada teada, millest lähtuvad kohalikud venekeelsed ajakirjanikud Venemaa temade kajastamisel ja Venemaa kohta käiva teabe kontrollimisel, kuidas nad hindavad enda teadmisi sel teemal ning kuidas nende arvates kulgeb eesti- ja venekeelse toimetuste omavaheline koostöö. Uurimusküsimustele vastuste saamiseks intervjueerisin kümmet ajakirjanikku neljast Eesti venekeelsest laiemale auditooriumile suunatud veebiuudiste portaalidest: rus.err.ee, rus.postimees.ee, rus.delfi.ee ja dv.ee ja Eesti Rahvusringhäälingu venekeelsest raadiouudiste toimetusest. Kuna see on üks esimesi nii detailseid sissevaateid venekeelsete ajakirjanike tööpraktikatesse, plaanin magistritöö tulemuste peatükis põhjalikumalt kirjeldada nende vastuseid. Samuti plaanin tuua suures mahus nende tsitaate, et anda venekeelsetele ajakirjanikele rohkem võimalust enda arusaamasid oma sõnadega selgitada.

3.1. Valim

Valimit moodustades eeldasin, et uuritavad ajakirjanikud peavad lisaks kohalikele uudistele jooksvalt kajastama ka uudiseid välismaalt. Eeldatavalt saavad ajakirjanikud Venemaa sündmuste kohta infot peamiselt teistest portaalidest ja agentuuridest ning toimetusele saadetud infost. Arvatavasti kasutavad nad peamiselt venekeelseid allikaid. Intervjueeritavate hulgast jätsin kõrvale väliskorrespondendid, kes tegelevad Venemaa temadega põhjalikumalt, kuna need on nende töö põhifookuses.

Igast toimetusest soovisin intervjueerida vähemalt kahte inimest, et toimetuste praktika analüüs oleks võimalikult täpne. Ajakirjanike valikul lähtusin soolisest ja vanuselisest tasakaalust ning võtsin arvesse ka nende töökogemust ajakirjanikuna. Kõigil intervjueeritud ajakirjanikel oli kõrgharidus omandatud või omandamisel. Sellised valikud olid tehtud selleks, et ajakirjanike valik oleks võimalikult mitmekesine ja representatiivne. Kõik ajakirjanikud töötavad Tallinna toimetustes. Kuna venekeelseid ajakirjanikke on vähe, piirdun tabelis nende iseloomustamisel minimaalsete tunnustega, et nad saaksid jääda konfidentsiaalseks.

Tabel 1. Intervjueeritud ajakirjanikud

Kood	Tööstaaž ajakirjanikuna
I_1	üle 5 aasta
I_2	üle 40 aasta
I_3	5 aastat
I_4	alla 20 aasta
I_5	alla 25 aasta
I_6	üle 10 aasta
I_7	alla 10 aasta
I_8	üle 5 aasta
I_9	üle 5 aasta
I_10	alla 5 aasta

Poolte intervjueeritavatega olin hea tuttav enne magistritöö kirjutamist ning võtsin nendega esmalt ühendust sotsiaalmeediakanalite, peamiselt Facebooki kaudu. Kõik neist oskasid mulle soovitada ka mõnda kolleegi, kes nende silmis oli kõige pädevam sel teemal rääkima. Peamiselt võtsin soovitusi ka kuulda, sest minu teadmised nende inimeste kohta kattusid nende kolleegide hinnangutega. Nendega, kellega mul isiklik hea kontakt puudus, võtsin ühendust meili teel, kirjutades toimetuste kontaktidest leitud e-posti aadressidele.

Peaaegu kõik ajakirjanikud olid intervjuuga nõus, kuid üks ajakirjanik keeldus. Otsustasin võtta ühendust tema kolleegiga, kes oli temaga sarnase profiiliga (sugu, töökogemus selles toimetuses, haridustase). See ajakirjanik nõustus usutlusega.

Enamik intervjuusid toimus 8. kuni 17. veebruarini 2021. Ühe intervjuu tegin mai keskpaigas, kuna see aeg sobis intervjueeritavale kõige paremini. Et kontaktkohtumiste arv COVID-19 pandeemia tõttu võimalikult väiksena hoida, toimusid intervjuud Skype'i teel. Kaheksa kümnest inimestest lülitas intervjuu ajaks sisse ka videopildi, mis võimaldas mul nende mõtteid ka kehakeele ja emotsioonide abil tõlgendada. Samuti aitas see luua meeldivama õhkkonna. Üks ajakirjanik ei saanud videopilti sisse lülitada tehniliste, teine isiklike põhjuste tõttu. Nende kahe intervjuu kvaliteet oli halvem: näiteks polnud lihtne aru saada, kas inimene mõtleb, tegi pausi, või lõpetas rääkimise.

Intervjuude keskmine pikkus oli u 30 minutit. Kõik intervjuud toimusid mõlema poole emakeeles vene keeles ning ma ei saanud kellelegi küsimusi enne intervjuud ette. Pooltega intervjueeritustest

sain isiklikult tuttavaks alles intervjuu ajal. See võimaldas lihtsustada analüüsiprotsessi, kuna ma ei teadnud neid varasemast ajast.

Salvestasin intervjuueeritavate nõusolekul kõikide intervjuude helid ilma videota. Salvestisi kasutasin ainult magistritöö kirjutamisel. Vastajad jäävad analüüsis anonüümseks. Kõik viited, mis võinuks viia mõne inimese tuvastamiseni, olen lõputööst välja jätnud. Leian, et see on äärmiselt oluline, kuna Eesti venekeelseid ajakirjanike on vähe ja seepärast on nad tõenäoliselt ka lihtsasti tuvastatavad.

3.2. Intervjuude ülesehitus

Intervjuudes küsisin, kuidas ajakirjanikud valivad Venemaa sündmuste kajastamisel teemasid ja allikaid ning kuidas nad kontrollivad teavet Venemaa kohta. Samuti uurisin, kuidas nad hindavad nii enda võimekust eestikeelsetele kolleegidele Venemaa teemadel abiks olla kui ka eesti- ja venekeelse toimetuste omavahelist koostööd. Vene keelest eesti keelde tõlgitud intervjuu kava leiab lisast 1.

3.3. Intervjuude analüüs ja analüüsimeetod

Analüüsisin intervjuude transkriptsioone põhinstatud teooriat kasutades. Kuna Eesti venekeelseid ajakirjanikke on varem uuritud vähe, otsustasin kasutada kvalitatiivset analüüsimeetodit, mis võis mu küsimustele tuua selgemat pilti kuidas nad teevad enda teema ja allikate valikuid Venemaa sündmuste kajastamisel, kontrollivad saadud infot Venemaa kohta, hindavad enda teadmisi antud teemal ja koostööd eesti- ja venekeelse toimetuste vahel.

Intervjuu käigus küsisin, kust ajakirjanik hangib uudiseid Venemaa kohta ja mis on tema peamised allikad. Uurisin, kas tema arvates kajastavad eesti- ja venekeelsed toimetused Venemaa teemasid kuidagi erinevalt. Küsisin, kuidas ta valib teemasid, mida Venemaa kohta kajastada, ja kuidas toimub info kontrollimine. Samuti huvitas mind, kuidas ajakirjanik hindab enda teadmisi Venemaa kohta ja milles näeb enda panust selles, kui Venemaa teemasid Eesti ajakirjanduses kajastatakse. Küsisin, kas ta oskab enda kolleege tõlkimisel aidata ja kui, siis mis ulatuses. Viimane küsimus oli, kuidas ajakirjanik hindab eesti- ja venekeelse toimetuste omavahelist koostööd (intervjuu kava leiab lisast nr 1).

Oma analüüsis otsisin esilekerkivate teemade kaupa tekstilõike ja lauseid ning kodeerisin selle alusel intervjuud. Näide kodeerimisest:

Teemade valimine

I_1: *Noh, ajakirjanduse vanade ettekirjutuste järgi valime neid teemasid. Seal on oluline ka geograafiline lähedus ja tähendus maailma jaoks, sest on mõistetav, et kui Moskvast toimuvad mingid protestid või kui Putin anastab võimu, see puudutab kõiki. Need on ajakirjanduse põhimõtted. Püüan vältida selliseid uudiseid nagu „Krasnojarski territooriumil läks buss ümber ja kaks inimest said surma“. Miks me seda uudist vajame?*

I_3: *Sellel peab olema mingit pistmist Eestiga. Ma ei tea, Leningradi oblastis plahvatas keemiatehas, Pihkvas arreteeriti smugeldajad, kes vedasid sigarette üle Peipsi järve. Või istus hiljuti vangis siin Eestis või Venemaal mingi kutt Sergei Lõhmus, kellel oli kaks kodakondsust, ma ei mäleta. See tähendab, et see peab olema Eestile oluline või seotud. Siis kirjutame ka Venemaa ja Euroopa suhetest. Mingisugused sanktsioonid, sest see mõjutab ka meid.*

Nendest kahest lõigust on näha, millest ajakirjanikud Venemaa teemasid kajastades lähtuvad. Õeldust võib järeldada, et ajakirjanikud peavad silmas uudisväärtuste kriteeriume. Näiteks tuleb välja, et oluline on geograafiline lähedus.

4. TULEMUSED

Selles peatükis kirjeldan lähemalt personaalintervjuude tulemusi ja neis esile kerkinud teemasid.

4.1. Intervjuude tulemused

Kümnest intervjuust selgus, kuidas küsitletud ajakirjanikud Venemaa teemade kajastamisel valikuid teevad, mis allikaid nad peamiselt kasutavad ja kuidas saadud infot kontrollivad. Eraldi peatükis esitan teemad, millest intervjuueeritud ajakirjanikud Venemaad kajastades kirjutavad. Lisaks kirjeldan eraldi peatükis seda, kuidas venekeelsed ajakirjanikud hindavad oma oskusi, et aidata eestikeelseid kolleege, kui viimased Venemaa teemadel kirjutavad. Põhjalikumalt kirjeldan, kuidas intervjuueeritavad hindavad toimetuste vahelist koostööd.

4.2. Teemade valik Venemaa uudiste kajastamisel

Selles peatükis kirjeldan, kuidas intervjuueeritud ajakirjanikud valivad teemasid, mida Venemaa kohta kajastada.

Peamiselt kajastatakse poliitilisi sündmuseid. Ajakirjanikud lähtuvad Venemaast uudiseid kirjutades uudisväärtuse kriteeriumitest. See tähendab, et teemade valimisel lähtutakse sündmuse suuruselt ja mõjust nii Eestile kui ka Euroopa Liidule või maailmale laiemalt.

I_9: Need on mõned suuremad juhtumid või küsimused, mis on seotud Venemaa ja Euroopa Liidu suhetega, konfliktidega või mis võivad puudutada Eestit. Need on mõned avaldused, mõned kommentaarid ja nii edasi. See on ilmselt peamine.

Küsitletud ajakirjanikud mainisid, et ka geograafiline lähedus on uudiste kajastamisel oluline. Nii leidub kohalikus venekeelses meedias uudiseid nii Peterburi kui ka selle lähipiirkonna kohta.

I_3: Sellel peab olema kuidagi pistmist Eestiga. Ma ei tea, Leningradi oblastis plahvatas keemiatehas, Pihkvas arreteeriti smugeldajad, kes vedasid sigarette üle Peipsi järve. Või istus hiljuti vangis siin Eestis või Venemaal mingi kutt Sergei Lõhmus, kellel oli kaks kodakondsust, ma ei mäleta. See tähendab, et see peab olema Eestile oluline või seotud. Siis kirjutame ka Venemaa ja Euroopa suhetest. Mingisugused sanktsioonid, sest see mõjutab ka meid.

I_1: Noh, ajakirjanduse vanade ettekirjutuste järgi valime neid teemasid. Seal on oluline ka geograafiline lähedus ja tähendus maailma jaoks, sest on mõistetav, et kui Moskvas

toimuvad mingid protestid või kui Putin anastab võimu, see puudutab kõiki. Need on ajakirjanduse põhimõtted. Püüan vältida selliseid uudiseid nagu „Krasnojarski territooriumil läks buss ümber ja kaks inimest said surma“. Miks me seda uudist vajame?

Intervjuueritute sõnul valivad eestikeelsed kolleegid teemasid sarnastel põhimõtetel. Samas leidsid intervjueeritud, et kumbki toimetus kasutab teemade kajastamisel erinevaid viise. Kõuts-Klemmi jt uuringust (2020) selgust, et eestlastest ajakirjanikud kajastavad uudiseid pigem Venemaa julgeoleku teemadel ja seal toimunud kurioossetest sündmustest, kuna need teemad pakuvad nende sõnul lugejatele huvi (Kõuts-Klemm, 2020).

Suurem osa intervjuudest toimus sel ajal, kui Vene kohus mõistis opositsionäär Aleksei Navalnõile kahe aasta ja kaheksa kuu pikkuse reaalse vangistuse². Selle teema kajastamisel otsis I_1 Eesti ja Venemaa positsioonide vahel tasakaalu. See tähendab, et ühes tema loos võis olla nii Eesti ekspertide kui ka Venemaa võimude kommentaare. Ajakirjanik põhjendas oma valikuid sellega, et infot Venemaa kohta on palju ja seda leiab vene keeles kiiresti. Kuna kiirus mängib uudistetoimetustes suurt rolli, võtab ta alusinfot ka Venemaa allikatest. Venemaa allikaid sealsete uudiste kajastamisel kasutavad ka eestikeelsed ajakirjanikud, kuid keelebarjääri tõttu kasutakse pigem eestikeelset BNS-i ja BNSi koostööpartnereid AFP ja Interfax (Kõuts-Klemm, 2020).

I_1: *Meil on lihtsam leida venekeelset teavet ja eestlastel on lihtsam helistada näiteks Urmas Paetile või Marina Kaljurandile ja küsida kommentaari. Mida Eesti teeb? Nende jaoks on see Eesti seisukoht kuidagi olulisem. Helistasime ka samadele inimestele, kuid samal ajal võiksime võtta mõne tüki [Venemaa välisministri] Sergei Lavrovi kõnest ja seda ka kasutada. Selles ongi [toimetustevaheline] väike erinevus. Üldiselt vaatavad nad rohkem Eesti positsioonilt kui meie. Meie võtame natuke siit ja sealt.*

I_7: *Igal meie [meediaorganisatsiooni] toimetusel on oma toimetuspoliitika, see tähendab, et eestikeelne väljaanne lähtub oma lugejate eeldatavatest vajadustest ja meie vastavalt meie lugejate vajadustest. See on tingitud ka asjaolust, et neil on suurem toimetus ja vastavalt on neil rohkem võimalusi kirjutada mõnest asjast, millest meie ei kirjuta /.../ Ja me usume, et meie lugejate vajadused erinevad mõnevõrra Eesti lugejate*

² Vt näiteks <https://maailm.postimees.ee/7170696/vene-kohus-moistis-aleksei-navalnoile-kahe-aasta-ja-kaheksa-kuu-pikkuse-reaalse-vangistuse>. Kasutatud: 29.05.2021

vajadustest. Kuigi me näeme, et mõnes segmendis on see huvi sama. Ja meie juhtkirja arvamused langevad mõnikord kokku ja mõnikord mitte.

Peale poliitiliste uudiste kirjutab kohalik venekeelne meedia ka Venemaa kultuurielust ja sealsetest vaba aja veetmise võimalustest. Näiteks kirjutatakse Venemaa filmidest, enne koroonaviiruse pandeemiat oli olulisel kohal ka turism.

I_4: *Täpselt aasta tagasi filmisime kohti, kus saab Peterburis puhata. Seda ei avaldatud ja ma ei tea, kas on mõtet seda enam pärast piiride avamist avaldada /.../ Käisime baarides, erinevates kultuurikohtades. Läksime isegi ühte korterisse, kus oli vesipiibubaar, mis pole Eestile omane. Noh, see kujunes pigem reisiblogi sarnaseks.*

I_3: */.../ kirjutame mõnest kultuurisündmusest, mõnest filmist, sest me kõik tarbime venekeelset sisu.*

Küsitletud ajakirjanike arvates jälgivad Eestis elavad venekeelsed inimesed meelsamini venekeelset, sh ka Venemaal toodetud sisu. Mõned neist on seda meelt, et kohalikud venekeelsed inimesed elavad Venemaa kultuuriruumis. Seetõttu kirjutab mõni toimetus Venemaa teemadel rohkem kui nende eestikeelsed kolleegid. Uudiseid kirjutatakse ka sealsete kuulsuste kohta. I_5 sõnul puudub Eestis elavatel vene keelt kõnelevatel inimestel mõjuisik ning eestivenelane loeb suurema huviga nende kuulsuste kohta, keda ta on harjunud aastaid ekraanidel nägema. Tuginedes teooriale (Yu, 2017) ei saa aga kindlasti eeldada, et kõik Eestis elavad venekeelsed inimesed, hoolimata nende emakeelest ja/või päritolust³, jagavad seda identiteeti ja on Venemaa sisust rohkem huvitatud kui Eesti või mõne muu riigi sisust.

I_5: *Meeldib see meile või mitte, aga Eesti venekeelne elanikkond on endiselt, selles olen ma täiesti kindel, ta elab vene kultuuriruumis. Kui paljud meie inimestest teavad, kes on Uku Suviste? Muidugi nad teavad, aga see pole selline magnet nagu [Filipp]Kirkorov. Või isegi Jura Šatunov⁴, tooge ta siia, puhun temalt tolmu ja panen ta rääkima /.../ Nüüd kirjutame palju, kurb asi küll, aga Vene näitlejate surmadest. See on koroonaviirus, see on vanus ja need asjad muidugi tulevad. Ja teave nii surmast kui ka seejärel nende matmistele kohta.*

³ Kõik Eesti venekeelsed inimesed ei ole ainult vene päritolu. Statistikaameti viimaste andmete järgi elab Eestis umbes 909 552 eestlast, 327 802 venelast, 24 897 ukrainlast ja 11 536 valgevenelast (Statistikaamet, 2020). Eesti venekeelse vähemusgruppi kuuluvad ka juudid (2020 a. 1 597), kuna vaatamata nende rahvusele on nende emakeel või kodune keel vene keel (Verschik, 2005).

⁴ Juri „Jura“ Šatunov on vene laulja. Ta sai kuulsaks 1980. aastate lõpus Venemaal.

Intervjueeritud ajakirjanikud vastasid, et nad kirjutavad artikleid ka kahe riigi elukorralduse võrdlemiseks. Näiteks I_3 rääkis, et ta on kirjutanud pensionisüsteemist Eestis ja Venemaal, aga ka teistel sotsiaalsetel teemadel. Tema sõnul on see oluline sellepärast, et siin elab palju Venemaa Föderatsiooni passiga inimesi ning taoline info võib neid otseselt puudutada. Samas arvab ta, et liiga palju tähelepanu ei tasu taoliste teemadele pöörata, kuna Eesti venekeelne meedia peab eelkõige kirjutama siinse venekeelse kogukonna probleemidest.

I_3: *Venemaal on sellised ja sellised pensionid, Venemaal on pensioniiga alandatud, aga kuidas on lood Eestis? Või Venemaa tõstis pensioniiga ja mis on pensioniiga Eestis? /.../ Sada tuhat Vene Föderatsiooni kodanikku elab endiselt Eestis ja paljud vene pensionärid saavad siin pensione. Paljud Narva pensionärid käivad Ivangorodis pensioni saamas. Jah, on vale sellest palju kirjutada, kuid vale oleks sellest ka mitte kirjutada, kui siin elab nii palju venekeelseid inimesi.*

Toimetajad kajastavad Venemaal toimuvaid poliitilisi sündmusi siis, kui need võivad otseselt puudutada Eestit, Euroopa Liitu või maailma laiemalt. Lisaks sellele kajastavad nad selliseid poliitilisi sündmusi, mis võivad otseselt siin elavaid venekeelseid inimesi mõjutada.

I_5: *Mis meid veel Venemaal huvitab? Selge see, et meid huvitavad Krimmi-taolised sündmused. Mingisugused suured sündmused... (mõtleb) Noh, kõik need Novitšokid, siis on selge, et kajastasime. Sest muu hulgas vaatavad inimesed seda olukorda, et kas nad jõuavad sugulaste juurde või mitte. Mis Venemaal toimub? Kui palju Venemaad eraldatakse? Kas piir suletakse? Millised on [Venemaa jaoks] tagajärjed ja nii edasi. Sest väga paljudel siin elavatel inimestel on seal oma kinnisvara, sugulased või töö ning see kõik mõjutab neid inimesi väga tugevalt.*

I_1: */.../ see on selge, et Venemaal on kõigil sugulased ja nii edasi. Ja see pole mingi saladus, et osal Eesti venekeelsel elanikkonnal on seos Venemaaga suurem kui näiteks eestlastel.*

Pandeemia tõttu kujunes eraldi teemaks ka koroonaviiruse levik nii Eestis kui ka mujal maailmas. Olukord Venemaal sai kohalikus venekeelses meedias palju tähelepanu. I_5 arvates see teema huvitas lugejaid, sest esiteks on tegu meie lähinaabriga, teiseks aga sai teha võrdlust: millised piirangud on seal ja millised siin.

I_5: *Jah, me vaatame koroonaviiruse leviku statistikat Venemaal. Esiteks meid huvitab sealne statistika ja suhtumine viirusesse. See muutus väga kiiresti, siin on mängus veel see, et kevadel kõik sõimasid meid, et venekeelne meedia ei tee midagi ega anna mingit teavet ja inimesed elavad vaakumis. Seletasin oma kolleegidele, et enne kui te seda kõike räägite ja levitate, lülitage sisse Venemaa televisioon ja proovige kuulata, mida seal räägitakse. Kui võimas ja tugev oli sealne kampaania /.../ koroonaviiruse leviku tõkestamiseks, nii et venekeelne inimene sai väga hästi aru, mis on koroonaviirus.*

Eesti venekeelsed ajakirjanikud lähtuvad Venemaa teemasid kajastades uudisväärtuse kriteeriumitest. See tähendab, et teemade valimisel lähtutakse sündmuse suurusest ja mõjust nii Eestile kui ka Euroopa Liidule või maailmale laiemalt. Lisaks sellele kirjutab mõni ajakirjanik kahte riiki võrdlevaid tekste. Nende sõnul see on oluline seetõttu, et taolised uudised võivad nende lugejaid huvitada.

Eraldi teemadena tõsteti esile poliitika ja kultuur. Kajastades poliitikeemasid, mis on kuidagi seotud Venemaaga, lähtuvad ajakirjanikud sellest, et Venemaal toimuv võib olla lugejatele oluline info sel juhul, kui neil on Vene riigiga seos. Siis võib mõni sündmus otseselt ka nende elu mõjutada. Kultuuriteemade kajastamist peetakse oluliseks, kuna ajakirjanike arvates võib mõni siinne venekeelne inimene elada vene kultuuriruumis ja seepärast neist teemadest huvitada. Siinkohal võib teha järelduse, et siinsed venekeelsed ajakirjanikud lähtuvad arusaamast, et nende lugejatel on vene identiteet, mis võib aga tekitada omaette probleeme, kuna venekeelsete inimeste seas võib olla erineva taustaga inimesi (Verschik, 2005) ja Venemaa teemad on tundlikud (Kõuts-Klemm ja Kremez, 2021:2).

4.3. Venemaa teemade kohta info hankimine

Selles alapeatükis annan ülevaate, kuidas intervjueritud ajakirjanikud Venemaa teemade kohta infot hangivad ning mille põhjal valivad allikaid. Suures osas intervjueritud ajakirjanike allikavalikud kattuvad: kasutatakse nii Venemaa kui ka rahvusvaheliste uudisteagentuuride infot, aga ka venekeelsete portaalide sisu. Samuti on suur osakaal sotsiaalmeedial. Samas puudub ajakirjanikel hea kontakt Venemaa ajakirjanike ja ekspertidega, kes saaksid vajaduse korral kommentaari anda või tausta selgitada.

Toimetajad kasutavad Venemaaga seotud teemasid kajastades peamiselt venekeelseid allikaid, kuid tundlike teemade kajastamisel võivad vaadata ka ingliskeelseid portaale. Nende sõnul on tundlik teema näiteks Venemaa konfliktid teiste riikidega.

I_2: Selliste teravate teemade puhul [nagu seda on Venemaa ja Ukraina vaheline konflikt], teravate probleemide puhul me püüame loomulikult saada võimalikult palju infot erinevatest allikatest. See tähendab, et me ei räägi ainult venekeelsetest väljaannetest, mis tegutsevad Venemaal, aga ka näiteks DWst⁵, BBCst või CNNist ja Reutersist, mis edastavad infot inglise keeles.

Üks populaarsemaid uudisteagentuure on Interfax. Ajakirjanike sõnul võib agentuurile toetuda, kuna neil on koostöö BNSiga. Samas Interfaxi ka kritiseeriti, sest see olevat näiteks TASSiga võrreldes aeglane. TASS sai aga samuti kriitikat: I_2 sõnul sõltub see agentuur suuremal määral Venemaa poliitikast.

I_2: TASSi algne nimetus oli Nõukogude Liidu telegraafiagentuur, mis on ka omamoodi signaal, et nad on oma nime tänaseni säilitanud. See ütleb nende kohta midagi. Kuid me kasutame seda agentuuri, kuna nad on kiired. See tähendab, et nad reageerivad väga kiiresti mõnele [Venemaa] riigi jaoks olulisele asjale.

I_1: Ma tavaliselt kasutan enda töös DWd või BBCd, Interfaxi. TASS on hea, sest TASSist saab palju uudiseid. Noh, kui ütleme, et Interfaxil on vähem uudiseid, kuid need on olulisemad, siis TASS kirjutab sulle kõigest, mida sa soovid.

I_9 mainis, et ta püüab uudiste, sh ka Venemaad puudutavate teemade, kajastamisel vältida Venemaa agentuure ja portaale. See näitab, et uudiste kajastamisel valib just ajakirjanik, kuidas ja milliseid uudiseid kajastada. Tema otsused on olulised, kuna kujundavad avalikku arvamust (Fisher, 2018: 5).

I_9: Üldiselt püüame infoallikatena kasutada vähem Venemaa agentuure, sest need edastavad rahvusvahelisi teemasid meist veidi erinevalt. Ja eriti arvestades asjaolu, et meil on ka omavahel konfliktid suhted, kasutame me neid vähem ja eelistame

⁵ Lühendiga "DW" on intervjuudes viidatud uudistekanalile Deutsche Welle.

rahvusvahelisi agentuure, nagu näiteks Reuters, France Press... kuigi France Press kirjutab Venemaa kohta palju vähem /.../ võtame infot ka BNSilt, Interfaxist.

Portaalidest jälgitakse aktiivselt Meduzat. Toimetajate sõnul on tegemist usaldusväärse allikaga ja seda peetakse Venemaa opositsiooni portaaliks. Lisaks jälgitakse aktiivselt ka Deutsche Wellet ja BBCd.

I_9: */.../ on erinevaid opositsiooniportaale ja -kanaleid, üheks neist on näiteks Meduza. Nad kajastavad kõiki uudiseid. Samas on sealt mõttekam võtta mingisugune opositsiooniline uudis Venemaalt.*

I_7: *Ma loen Meduzat, jälgin RBCd, Kommersanti, mul on ka tellimus Vedomostile, aga tegelikult ma nii aktiivselt seda ei loe. Ja meilile tuleb otsepostitus The Bellilt.*

I_2: *Allikate hulgas on portaal gazeta.ru, Rosbalt /.../ Meduza ja ka ajalehed, näiteks Kommersant. Ehho Moskvõ on hea allikas, neil on olemas oma veebileht, kuhu pannakse operatiivselt uudiseid, mis neile tulevad.*

I_4: *Ma usaldan Deutsche Wellet ja BBCd. Ma arvan, et sealt võib vabalt infot võtta, sest nad on objektiivsed.*

I_10: *Me kasutame enda töös selliseid allikaid nagu Interfax, TASS, Lenta.ru, Meduza ning Deutsche Wellet ja BBCd mõlemat siis vene keeles.*

I_3: *Loomulikult jälgin ma Venemaa meediat. Ja reeglina on mul mitu portaali, mida ma usaldan. Esimene portaal, mida ma vaatan ja usaldan, on Meduza. Mulle meeldivad nende uudised. Ma pean neid usaldusväärseteks ja sõltumatuteks /.../ On ka DW ja BBC, kuid need on laias laastus välismaised allikad, kuigi neid saab ka lugeda. Ja siis ka näiteks Mediazonat võib lugeda.*

Ajakirjanikud jälgivad aktiivselt ka väiksemaid Venemaa portaale, mis kajastavad Eesti läheduses asuvate regioonide uudiseid, näiteks portaali fontanka.ru, kus kirjutatakse Peterburis toimuvate sündmuste kohta.

I_2: Lisaks kasutan Pihkva uudisteagentuuri, kuna need on meie piirkondlikud naabrid. Neil on sageli ühel või teisel moel uudiseid, mis langevad kokku Eesti omadega. Samuti on portaal fontanka.ru – ka meie naaber.

I_1: Kui ma veel portaalis töötasin, siis kasutasin sageli sellist Venemaa portaali nagu 47news.ru, kui ma õigesti mäletan. See on täielikult pühendatud Leningradi oblastile ja kuna Leningradi oblast on meile hästi lähedal, oli seal palju huvitavaid uudiseid, mis olid mingil moel meiega seotud. Näiteks kajastati seal salakaubavedu või mingis külas oli mingi põgenenud eestlane end põlema pannud. Seal toimuvad mingisugused õudused (naerab). Vot selline on Leningradi oblast.

Lisaks uudisteagentuuridele ja portaalidele saavad ajakirjanikud Venemaa kohta informatsiooni ka sotsiaalmeediast. Peamiselt jälgivad ajakirjanikud erinevaid Telegrami ja YouTube'i kanaleid, aga ka Twitterit ja Facebooki. Tavaliselt kasutavad ajakirjanikud sotsiaalmeediakanaleid selleks, et pakkuda avalikkusele erinevaid vaatenurki (Fisher, 2018).

I_4: /.../ viimasel ajal jälgin rohkem Telegrami kanaleid, sest sealt saab näha seda, mis tegelikult toimub. Kui me võtame mõne föderalse kanali, siis loomulikult näitavad nad toimunut teistmoodi ja tehakse valeuudiseid. Aga Telegrami kanalites on ju inimesed need, kes sisu ülesse panevad. Kui me olime augustis-septembris Valgevenes, siis me nägime päriselt oma silmadega, mis seal toimub, ja ka läbi videote oli seda näha. Kui Moskvast või Peterburis on hiljuti midagi toimunud, siis me oleme seda vaadanud oma silmadega ja see on kõik tänu videotele. Isegi kui seal puuduvad kommentaarid, on näha, et politsei hakkab inimesi ründama või peksma, loomulikult me näeme seda kõike.

I_8: Minu peamiseks allikaks on Twitter. Mul on seal terve list Venemaa opositsionääridest, kuid mitte ainult. Niipea kui Venemaal juhtub midagi märkimisväärset või isegi mitte eriti olulist, ilmub see mul kohe Twitterisse ... Kui Meduzas ilmub uudis, ilmub minul Twitteris, et Meduzal on uudis. Või kui Ehho Moskvõ paneb midagi, siis näen seda. Ma ei kontrolli neid portaale regulaarselt, kuid sotsiaalmeedia kaudu jõuab see kõik minuni. Aeg-ajalt vaatan telekanalit Dozd. Jällegi täitsa kogemata, sest aeg-ajalt näen nendelt midagi enda Facebooki feed'is. See võib olla otseülekanne või midagi sellist. Mõnikord Twitteris polegi linki, vaid on kommentaar, näiteks „Mind hoiti kinni, esitati selliseid ja selliseid küsimusi“ jne.

I_3 jälgib eraldi ka Venemaa poliitikute blogisid.

I_3: *Kui me räägime näiteks Navalnõist, kellest nad praegu palju kirjutavad, siis ma loen teda ja loen veel mitmeid poliitikuid.*

Suurem osa toimetajatest ei saa Venemaa asutustelt ja ettevõtetelt pressiteateid. Need, mis vahepeal postkasti satuvad, jäävad pigem kõrvale. Erandiks võivad olla Aerofloti ja ettevõtte Venemaa Raudteed (OAO «Российские железные дороги») pressiteated.

I_1: *Me tavaliselt ei saa Venemaalt pressiteateid. Võib-olla vahepeal need tulevad, aga siis need on ka täiega hullud. Näiteks minule tulevad teated NLKP keskkomiteest, ma isegi ei tea, mis organisatsioon see on (naerab) ja ka Aeroflot saadab mulle pressiteateid.*

I_5: *Me tavaliselt ignoreerime neid pressiteateid, mis meile tulevad. Millegipärast tulevad meile Venemaa Föderatsiooni transpordiministeeriumi või Venemaa Föderatsiooni posti pressiteated. Me pöörame Venemaa teadetele tähelepanu ainult siis, kui need tulevad Aeroflotist. Eriti siis, kui need meid puudutavad. See tähendab, kui seal on juttu näiteks lendude taastamisest või puhtalt informatiivsed asjad.*

I_4: *Need tulevad, kuid me tavaliselt ignoreerime neid. Esiteks see ei huvita meid. Ainult siis, kui see on kuidagi seotud Eestiga, näiteks kui selle saadab Venemaa Raudteed, kuid seda juhtub väga harva, aga muidugi siis paneme selle.*

I_9: *Venemaalt me ametlikke teateid ei saa, kuid neid avaldatakse aeg-ajalt Venemaa ministeeriumide veebilehtedel. Ja ma ei saa öelda, et ma neid veebilehti pidevalt jälgin, aga kui seal midagi olulist avaldatakse, siis avaldavad selle kohe ka suured Venemaa ja ka rahvusvahelised agentuurid.*

I_2: */.../ pressiteateid meile praktiliselt ei tule, sest selleks peab olema kokkulepe, et neid pressiteateid saadetakse.*

Intervjuude käigus jäi kõlama ka allikate ideoloogilise suuna muutumine. Näiteks I_6 ütles, et jälgib jätkuvalt Lenta.ru uudisteportaali, kuna „kunagi oli see [portaal] väga hea“, pidades

silmas, et portaal oli kunagi usaldusväärne. I_2 sõnul on gazeta.ru-st nüüdseks saanud Venemaa riigihäälega portaal, samal ajal kui Rosbaltiga on olukord vastupidine.

I_2: Need muutuvad aja jooksul, sest gazeta.ru oli viis aastat tagasi, võib-olla isegi neli aastat tagasi väga iseseisev portaal, tõesti huvitav ja elav, kuid mingil hetkel Venemaa riigikord purustas selle portaali ja praegu on neil ainult tunne, et nad on iseseisvad. Ühelt poolt, mis on hea, nad töötavad väga tõhusalt /.../, kuid kahjuks on kannatanud nende objektiivsus. Mida ei saa öelda Rosbalti kohta, sest nemad muutsid oma positsiooni vastupidi. Rosbalt oli mõnda aega natuke ametlik, kuid nüüd on nad muutunud väga mürgiseks, nende uudised näevad mõnikord isegi kommentaaridena välja ja nad on üldiselt üsna iseseisvad.

Pea ühelgi ajakirjanikul pole otsest head kontakti mõne Venemaa ajakirjaniku või eksperdiga, kes võiks Venemaa sündmuste kajastamisel abiks olla.

I_7: Venemaa ajakirjanikest tunnen ainult neid, kes on siin koolitusi andnud. Ma olen neid ka ise kutsunud, näiteks Meduza peatoimetajat. Ma tegelikult jälgin neid, aga mul pole kedagi, keda ma hästi tunneks.

I_5: Peatoimetajal on sealpool mõned kontaktid olemas, kes kirjutavad meie jaoks arvamusi. See on eriti oluline praegu, kui meie inimene ei saa minna. Kui seal toimub midagi, siis see inimene kajastab seda sündmust meie jaoks.

I_4: Mul on Venemaal tuttavaid ajakirjanikke ja kuni 2014. aastani oli mul üks politoloog, kelle käest ma kommentaare küsisin, kuid siis libises ta sellisesse propagandasse, et katkestasin temaga suhtluse.

I_5 ütles, et ta on info saamiseks pöördunud ka Venemaa ametitesse.

I_5: Mis puudutab mõningaid ametlikke uudiseid, siis vahepeal peab Venemaa asutusega otse ühendust võtma. Siiani on mul õnnestunud, jumal tänatud, kommunikatsiooniosakondadeni jõuda ja ma olen need kommentaarid saanud, kuid reeglina on need teemad kahepoolsed ja me saame alati kommentaari ka Eesti poolt.

Eesti venekeelsed ajakirjanikud saavad infot Venemaa kohta nii uudisteagentuuridelt kui ka portaalidelt. Peamiselt on tegemist n-ö opositsiooniliste või alternatiivsete allikatega. Teravate teemade puhul, nagu näiteks Venemaa ja Ukraina konflikt, vaatavad ajakirjanikud juurde ka ingliskeelseid allikaid. Pressiteateid tuleb harva ja neid pigem ei avaldata. Erandiks on pressiteated suurtelt transpordifirmadelt. Mõne ajakirjaniku töös on olulisel kohal ka sotsiaalmeedia, kust nad saavad operatiivselt Venemaal toimuva kohta infot.

4.4. Venemaa kohta teave kontrollimine

Selles alapeatükis annan ülevaate, kuidas intervjueeritud ajakirjanikud kontrollivad infot Venemaa sündmuste kohta. Eraldi esitan aspektid, mis puudutavad ajakirjanike autonoomsust allikate valimisel ja kasutamisel.

Toimetajad on Venemaa uudiste kajastamisel pigem kriitilised ja otsivad uudistest varjatud propagandat. Nende sõnul võib varjatud propagandat esineda nii Venemaa agentuuride ja portaalide allikates kui ka rahvusvahelistes venekeelsetes portaalides. Ajakirjanikud ei jäta enda töös neid allikaid kõrvale, vaid püüavad neist uudisväärtust ja fakte otsida, jättes hinnanguid tagaplaanile. Kõik intervjueeritavad nõustusid, et toimetaja peamine roll on infot kontrollida ja edastada see laiale auditooriumile võimalikult neutraalsena (Winterlin, 2017; Fisher 2018).

***I 2:** Siinkohal on väga oluline käsitleda neid allikaid läbimõeldult, st vaadata ja lugeda ning näha korraka kolmandat ja neljandat plaani ning filtreerida välja faktid, mis on sellesse uudisesse väga oskuslikult ja professionaalselt sisse põimitud. Sest hea uudistetoimetaja ei suuda mitte ainult fakti esitada, vaid teab ka, kuidas kasumlikult põimida sisse midagi, mis on kasulik selle riigi või selle poole näitamiseks. Seetõttu on väga oluline mitte painutada vales suunas. Kuna on opositsiooniportaale, nagu näiteks Meduza, või omal ajal oli Ehho Moskvõ raadiojaam, mis oli Venemaa režiimi suhtes väga karm, ja kuigi viimastel aastatel on need ka pehmenenud, pole need alla andnud ja hoiavad oma positsiooni, püüdes igal juhul olla süsteemi ja režiimi suhtes nii ranged kui võimalik. Seetõttu peame uudiseid võttes arvestama korraka paljude teguritega.*

Ka infootsing eri allikatest aitab ajakirjanikel Venemaa sündmuste kajastamisel võimalikult neutraalseteks jääda.

I_7: *Uudist kirjutades vaatan samu uudiseid erinevatest allikatest: kas mul on vaja midagi eemaldada või vastupidi, lisada.*

I_1: *Ausalt öeldes on BBCI ja Deutsche Wellel selline Euroopa-meelne ja Venemaa-vastane hoiak. Seda on neil väga tunda. Ja Venemaa allikates on siis natuke vastupidine pilt. Kui lugeda mõlema poole hoiakuid, siis saab ka neutraalse uudise kokku panna.*

Allikavalikul mängib kindlasti rolli ka see, milliseid allikaid ajakirjanik usaldab. Kui ajakirjanikul on mõne agentuuri või portaaliga näiteks negatiivne kogemus olnud, siis ta ei pruugi seda enam usaldada (Wintterlin, 2017). Vähesed ajakirjanikud otsivad algallikat, et usaldusväärst kontrollida. Enamasti on see tingitud kollektiivi suurusest: venekeelsetes toimetustes töötab tavaliselt vähem inimesi kui eestikeelsetes ja uudistetoimetuste töö peab käima kiirelt. Lisaks on suuremal osal toimetajatest kindel hulk allikaid, kust nad on harjunud Venemaa teemade kohta infot hankima. Selliste allikate olemasolu on vajalik, kuna ajakirjanik ei saa lühikeste tähtaegade tõttu kogu teavet kontrollida (Reich, 2011).

I_3: *Kõik oleneb allikast. Kogu infot ei saagi kontrollida. Kui seal on mingisugune imelik osa sees, siis ma proovin otsida sama infot teisest kanalist, mis samuti sellest kirjutab ja seda kinnitab. Aga kindlasti kõike ei saa kontrollida, selleks pole aega.*

Samas on ka neid ajakirjanike, kes siiski otsivad enda töös algallikaid, et infot kontrollida.

I_6: *Kõigepealt püüame välja selgitada esmase allika, kes kellele viitab, ja kui nad viitavad mõnele ministriumile, siis vaatame, kas seda [infot] on võimalik leida ministrieriumi veebilehelt. Kui seda uudist kinnitavad teised ametid, näiteks Eesti omad, kui neile helistada, siis avaldame selle.*

I_10: *Tavaliselt ma vaatan, kes on see allikas, kes selle uudise kirjutas, või guugeldan ja vaatan, kas keegi on veel sel teemal kirjutanud ja mida. Võin guugeldada eesti, vene või inglise keeles.*

I_4: *Kui Donbassis tapeti Eesti kodanik, vaatasid kolleegid loomulikult uudiseid Ukraina kanalitest, aga me oleme päris kiiresti aru saanud, et propaganda tulebki juba Ukraina meediast. Nad kajastasid vaeuudiseid ja seda tegid just nimelt ametlikud kanalid. Selleks, et seda infot kontrollida, vaatasin ma ka Telegrami kanaleid. Helistasin [hukkunu] kaasvõitlejatele. Meil õnnestus nendega rääkida, ja see, mida nad rääkisid, läks vastuollu sellega, mida ametlikud kanalid on juhtunu kohta öelnud.*

Intervjuude käigus rõhutas mitu ajakirjanikku, et Venemaa kohta on ringlemas väga palju valeuudiseid või selliseid uudiseid, mis annavad sündmustele hinnanguid. Seepärast peavad nad oluliseks ise faktide juurde jääda. I_1 ja I_2 ütlesid, et see on eriti oluline tundlike teemade kajastamisel, nagu massiprotestid ja poliitilised konfliktid.

I_1: *Venemaa ametlikud portaalid püüavad sealset võimu mitte kritiseerida, samas kui DW või BBC üritavad kõike, vastupidi, veel hullemana näidata. Nad ütlevad, et vaata, kõik on vördjad! Noh, siis loen ja jätan selle sealt välja. Kui TASS ja Deutsche Welle kirjutavad protestidest, siis DW kirjutab, et seal on 150 tuhat kinnipeetut ja kõik nad on läbi pekstud. Aga TASS ütleb, et riigi siseministeeriumi teatel peeti kinni nii ja nii palju inimesi ja see uudis on siis palju tagasihoidlikum.*

I_2: */.../ iga uudis on ühele auditooriumile nuga südamesse, teisele aga palsam haavadele või midagi muud /.../ ja ma pean seda meeles pidama.*

Võrreldes portaalidega said agentuurid uudiste edastamisel küsitletud ajakirjanikelt vähem kriitikat. Ajakirjanike sõnul võtavad portaalid sagedamini ühe või teise poole seisukohti. Eriti usaldatakse rahvusvahelisi agentuure.

I_9: */.../ suured rahvusvahelised agentuurid, nagu Reuters, ei avalda kontrollimata teavet. Neil on oma protseduur, et vältida olukorda, kus nad avaldavad midagi valet, ebatäpset. Nii et neid võib usaldada.*

Allikate valimisel on ajakirjanikud täiesti autonoomsed. Suurem osa neist ütles, et nad pole kunagi kuulnud, et Venemaa teemade kajastamisel ei tohiks teatud allikaid kasutada. Paljudes toimetustes puuduvad ka soovitusel, kuidas Venemaa teemasid käsitleda.

I_3: *Loomulikult püüame vältida Esimese Kanali ja telekanali Rossija uudiste kasutamist. Kui aus olla, siis ma isegi ei tea kõiki neid propagandaallikaid /.../ Kuid meil pole sellist asja, et see uudis kindlasti läheb avaldamisele, aga too kindlasti mitte. Kui näen, et uudis on enam-vähem tasakaalus, siis võin selle võtta ka mingist propagandakanalist, aga sellisel juhul tuleb kindlasti rõhutada, et see on võetud [Venemaa] riigile kuuluvast meediakanalist või et see võib osutada valeuudiseks.*

I_2: */.../ meil puudub igasugune kontroll või järelevalve selle üle, kes milliseid allikaid kasutab. Võib-olla lihtsalt sellepärast, et me usaldame oma inimesi. Kui mõni toimetaja*

märkab teise loos mõnda räiget viga, siis võime sõbralikult öelda, et tegelikult on see uudis ideoloogiline.

Sellegipoolest on mõnes toimetuses eelistusi ja tehtud ka nimekirjad soovituslikest allikatest. See võib mõneti ajakirjanikku aidata, et ta ei satuks ebameeldivasse olukorda, sest vaeuudise eest vastutab just ajakirjanik ise ja taoline intsident võib mõjutada ta karjääri (Wintterlin, 2020 tsiteerib Tuchman, 1978).

I_9: *Meil puuduvad mustad nimekirjad kui sellised, kuid on teatud eelistused. Näiteks kui see on vähegi võimalik, siis me ei kasuta Venemaa allikaid, kui räägime uudistest Ukraina kohta. Needsamad vene vaktsiinid. Kui need on ametlikud asjad, siis võime võtta, kui need on mingisugused avaldused. Ja mõningaid väärtushinnanguid ja teabe esitamise struktuuri on ebasoovitav kopeerida. Kui aus olla, siis ma ei mäleta, et me Sputnikust kunagi midagi võtnud oleksime, kuigi ma pole kunagi kuulnud, et see oleks ka keelatud. Kuid mulle ei ole kuidagi pähe tulnud seda kasutada.*

I_6: *Meil on juhis, kus on toodud kõik allikad, eraldi ka Venemaa allikad, ning meil soovitatakse just neid kasutada. See on eriti kasulik just noorte jaoks, kellel pole aimugi, mida nad tohivad võtta, mida ei tohi, millised allikad on usaldusväärsed ja millised mitte.*

Ka Venemaa kirjutamisprotsessis on ajakirjanikud autonoomsed ning keegi neist pole kunagi kuulnud, et peaks ühe või teise poole valima.

I_3: *Ma tahan uskuda, et meil sellist asja pole, sest mulle tegelikult ei meeldi, kui mõni väljaanne võtab ühe poole. See piirab ajakirjaniku tööd ja see pole ajakirjandus. See peaks olema nii neile kui ka noile. Loodan, et meil sellist asja pole. Mul seda kindlasti pole.*

I_1: *Noh, jumal tänatud, meil pole seda totaalset kontrolli. Nii et kui te just ei ütlete, et Krimm on meie (venelaste – toim.) oma, siis... (pikk paus).*

I_7: *Sinu suhtumine poliitikasse on sinu enda asi.*

Need ajakirjanikud, kes töötasid Euromaidani⁶ (2013) ja Gruusia sõja⁷ ajal (2008), ütlevad, et ka siis ei andnud keegi mingeid suuniseid, kuidas sündmusi kajastada.

***L1:** Ei, kindlasti pole mingeid kokkuleppeid olnud. Igal juhul mina pole oma töös selliste kokkulepetega kokku puutunud /.../ Kui me räägime sündmustest Ukrainas või Gruusias, siis siin proovin siiski võimalusel leida kaks või kolm allikat. See tähendab, et kui midagi juhtub, toimub näiteks võitlus, siis on võimalik, et seal on vähemalt kaks poolt, see on Ida-Ukraina ja Lääne-Ukraina. See tähendab, et esiteks esitatakse ühe ja teise vaatenurk; see tähendab, et panen faktid mõlemalt poolt, ja näiteks, kui on olemas vaatlejate seisukoht, siis ka selle. Vaatlejad ütlevad, et seda ja toda. See tähendab, et osapooli on justkui kolm. Ja siis saavad inimesed aru, et üheselt mõistetavat teavet pole. Ja seda ei saagi olla, sest osapooli on liiga palju.*

Üldiselt võib öelda, et Eesti venekeelsed uudistetoimetajad ei jõua alati kontrollida kõiki uudiseid, millest enda kajastustele alusinfot hangivad. Samas on neil välja kujunenud allikate nimekiri, mida nad usaldavad. Töös on ajakirjanikud üsna iseseisvad ja oskavad uudiste kajastamisel neutraalseteks jääda.

4.5. Kuidas ajakirjanikud hindavad enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Eesti ajakirjanduses Venemaa teemade kajastamisel

Selles alapeatükis annan ülevaate, kui palju uurivad eestikeelsed ajakirjanikud Venemaa uudiste kajastamisel tausta enda venekeelsetelt kolleegidelt ning kas ja mil määral saavad venekeelsed ajakirjanikud neile selliste uudiste valmimisprotsessis abiks olla.

Kõik intervjuueeritud ajakirjanikud olid ühte meelt, et nende eestikeelsed kolleegid saavad Venemaa teemade kajastamisega ka ise hästi hakkama. Venekeelsed toimetajad arvavad, et nende eestikeelsetel kolleegidel on kindel hulk allikaid, kust nad Venemaa sündmuste kohta infot hangivad, ning nende arvates oskab osa eestlastest vene keelt ka piisavalt heal tasemel, et Venemaa sündmuste kohta infot otsida ja sellest aru saada. See arvamus erineb Kõuts-Klemmi jt

⁶ Euromaidan oli massiline protestiliikumine Ukrainas, mis algas 21. novembril 2013 ja lõppes 22. veebruaril 2014. Protestiliikumistega tekkisid pingelised suhted lääne ja Venemaa vahel. Vt näiteks <https://maailm.postimees.ee/2705110/vaata-ukraina-protestide-kujunemislugu>. Kasutatud: 29.05.2021

⁷ Gruusia sõda oli sõjaline konflikt Gruusia ning Venemaa, Lõuna-Osseetia ja Abhaasia vägede vahel augustis 2008. Vt näiteks <https://www.err.ee/852428/kumme-aastat-gruusia-sojast-err-lakitas-oma-korrespondendi-esimesena-rindele>. Kasutatud: 29.05.2021

uuringu (2020) tulemustest, mille kohaselt on eestikeelsete ajakirjanike vene keele oskus puudulik. Suurem osa ajakirjanikest ütles, et kolleegid pöörduvad nende poole harva sooviga Venemaa uudiste kajastamise kohta lisainfot uurida.

I_1: *Eestikeelses toimetuses on neid inimesi, kes kuidagi oskavad vene keelt ja saavad kuidagi ise hakkama.*

I_3: *Ma ei tea, nad tavaliselt saavad sellega ise hakkama.*

I_2: *Me saame oma kolleege aidata, kuid siiani pole nad meie poole eriti pöördunud, võib-olla lihtsalt sellepärast, et neil endil on mingeid allikaid.*

I_7: */.../ pole olemas sellist asja, et keegi oleks kuidagi abitu ega saaks olukorrast aru. Mulle tundub, et nad saavad suurepäraselt aru.*

Vahepeal aga võivad eestikeelsed ajakirjanikud venekeelsete kolleegidega konsulteerida, et vene keelest eesti keelde tõlkides mõningaid keerulisemaid sõnu või fraase täpsustada.

I_9: *Vajadus tekib väga harva, sest eesti portaalid saavad vene uudistega iseseisvalt suurepäraselt hakkama. Seal on inimesi, kes on rahvusvaheliste uudistega kursis ja oskavad hästi vene keelt, mis tähendab, et sellist probleemi ei teki.*

I_4: *Meie tõlk tõlgib neljast keelest, kuid mõnikord vajab ta abi mõne sõna või fraasiga, võib-olla ei mõista ta mingit žargooni. Ja meie pöördume samuti nende poole, kui me millestki aru ei saa. Mingi väljendiga näiteks. Ja nad seletavad.*

I_8: *Kõik teavad, kuidas Google'i tõlget kasutada. Jah, juhtub, et nad paluvad midagi tõlkida. Juhtub, et nad ise tõlgivad, ei saa ühest väikesest asjast aru ja küsivad.*

Mõni üksik intervjuueritu ütles, et tal on eesti keelega probleeme, mistõttu ei oska ta piisavalt hästi kolleegidele abiks olla.

I_1: *Aga aidata? Ma ei saa isegi öelda, et selline vajadus oleks, sest kui jälle on mõni kõva uudis, siis nad saavad kuidagi ise hakkama, mõnel väga harval juhul ei saa. Oli näiteks see, et Putin tegi mingisuguse avalduse, mis šokeeris kogu maailma, ja nad siis hakkavad jooksma ja küsima, mida ta ütles, ja sa proovid neile kuidagi sõrmedel näidata...*

Siiski leidis venekeelsete ajakirjanike seas ka neid, kellel on tõlkeoskusi ja kes tõlgivad vahepeal kolleegide jaoks vene keelest eesti keelde täismahus tekste.

I_7: *Ja eestikeelse toimetuse jaoks, kui meil on aega, siis me tõlgime nende jaoks. Ja siis tõlkisime näiteks Venemaa ekspertide arvamusi. Nad ise saavad ka tõlkida, kuid neil pole aega. Mul endal samuti pole aega. Meil on tõlkija, kelle poole me pöördume, kuid mõnikord ei saa ka tema. Aga tegelikult nad kas tõlgivad ise või ma olen ka nende jaoks vahel tõlkinud.*

Samuti võivad venekeelsed ajakirjanikud abiks olla intervjuu tõlkimisel.

I_8: *On isegi selliseid poolanekdootlikke juhtumeid, kuid see on ka nii normaalne osa tööst. Kui üks tüdruk eestikeelsest toimetusest helistas ja küsis [intervjueeritava käest] midagi halvas vene keeles ega saanud üldse aru, mida talle vastati, siis andis ta selle intervjuu meile ja me tõlkisime talle.*

I_4 ja I_8 ütlesid, et eestikeelsed kolleegid küsivad vahel nende käest infot ka allikate kohta. Intervjueeritavate sõnul oskavad nad tavaliselt kaasajakirjanikele tausta seletada ja neid seeläbi aidata.

I_4: *Nüüd meenus mulle, et kolleeg kirjutas mulle nädalavahetusel Facebooki ja küsis ühe inimese kohta, et kes ta on. Noh, ütlesin talle lühidalt, sest internetis pole alati palju infot. Noh, et kas ta on kuulus, adekvaatne inimene või mitte. See on kiirem kui selle info otsimine internetist. Paremini küsida ja lühidalt vastata.*

I_8: *Vahel küsitakse mingi konkreetse inimese kohta, et kes ta selline on.*

Kuigi eestikeelsed kolleegid ei pöördu venekeelsete toimetuste poole tihti, kiidavad venekeelsed ajakirjanikud toimetustevahelist koostööd. Nende sõnul on kolleegid alati nende suhtes toetavad ja ka nemad ise on igal ajal valmis eestikeelseid toimetusi aitama.

I_7: *Me kõik küsime alati üksteiselt. Hiljuti kirjutas üks eesti kolleeg Navalnõist ja näitas mulle ja küsis, mida ma arvan. Ja ma ütlesin, et arvan nii ja naa. Ta ütles, et see on hea fraas ja pani selle kuhugi sisse.*

I_8: *Koostöö toimib. Ja sagedamini juhtub see siis, kui vajatakse midagi venelaste kohta. Näiteks pöörduvad eesti kolleegid sageli minu poole, kui neil on vaja kellegi venelasega*

rääkida. Ükskõik, kust see venelane pärit on. Ta võib olla Eestist või Venemaalt. Kui nad keelt ei oska või neil on ebamugav, siis ma helistan talle ise /.../ Ja me kirjutame palju artikleid koos, eestikeelse osa teevad kolleegid, vene osa teeme meie.

I_5: Näiteks tulevad nad minu juurde, sest ma käin siin ja seal ringi ja nad teavad, et ma aitan neid, ja nad tulevad minu juurde. Palju aitab ka peatoimetaja. Ta tõlgib nende jaoks sageli. Lihtsalt meil pole alati aega enda asjadest loobuda ja aidata, kui kolleegid paluvad. Mul on olnud juhtumeid, kus oli vaja saata Venemaale venekeelne päring. Nad saatsid selle mulle, mina kirjutasin selle vene keeles üles ja juba nad saatsid selle päringu edasi. Kellel oli vaja, neile tõlkisin vene keelest eesti keelde. Ma alati ütlen neile, et kui teil on vaja tulla, siis me ei hammusta teid, ajame karu minema, lõhume balalaika ära, oleme teie jaoks olemas!

Intervjueeritute sõnul jagavad nad uudistemasid eestikeelse toimetusega, sh neid, mis puudutavad Venemaad.

I_9: Kui näen, et Venemaal on mingeid aktuaalseid uudiseid, siis muidugi teavitan sellest ka eestikeelset toimetust.

Kuigi mõni eestikeelne kolleeg uurib Venemaa või venekeelsete allikate kohta enda venekeelsetelt kolleegidelt, tehakse seda tavaliselt vähe ja selline olukord on pigem erand. Rohkem vajatakse keelelist abi, kuigi sedagi mitte eriti tihti. Venekeelsed toimetajad arvavad, et nad saaksid enda kolleege ka allikate valimise ja kontrollimisega aidata.

I_4: Kõige tõenäolisemalt [saame aidata] allikatega, kui midagi juhtub. Kui me jälgime midagi ja kuskil on midagi kiiret. Meil on Skype'is üldvestlus ja kui me paneme sinna midagi huvitavat, siis nad loomulikult tõlgivad.

I_7: Tunnen, et mul on rohkem võimalusi mingi konkreetse Venemaa politoloogi kommentaari saamiseks, ja siis ma ütlen neile, et teen seda ise.

I_8: [Saame aidata] keelega, võib-olla kultuuriga (naerab). Sa oskad keelt paremini, võib-olla see [suhtlus] on ka lihtsam. Kuigi selle [kultuuri] tähendus on veidi liialdatud, kuid peamiselt keelega, sest me kõik teame, kuidas internetti kasutada. Teine küsimus on

see, et ma asjatundlikult guugeldasin ja aitasin kolleegidel leida midagi, mida nad ise ei suutnud leida, kuid üldiselt pöörduvad nad meie poole, kui neil on vaja vene keeles rääkida.

I_2: *Ma arvan, et me saaksime oma kolleege väga palju aidata, sest jällegi, võiksime neile seletada, milliseid allikaid on olemas, seletada, et on olemas ka allikate keel, milliseid allikaid saab usaldada ja milliseid mitte.*

I_5 ütles, et tema eestikeelsetel kolleegidel on endil Venemaal usaldusväärseid allikaid, kellele nad võivad helistada, et taustainfot uurida, või kellelt kommentaari küsida.

I_5: *./.../ peab kolleege kiitma – neil on opositsiooni seas palju kontakte. Ja need opositsiooniliidrid ise soovivad neile, kust otsida ja kuhu tähelepanu pöörata. On selge, et kui meil on nüüd Navalnõi teema, siis inimeste kaudu, kes on siia meie juurde kolinud, või Venemaalt pärit inimeste kaudu, kes reisivad Euroopasse ja räägivad mõnel üritusel, saavad nad mingisuguseid kontakte.*

Intervjuude käigus uurisin ajakirjanikelt ka seda, kuidas nad ise hindavad enda teadmisi ja oskusi, et Venemaad puudutataval teemadel sõna võtta. Selgus, et suurem osa neist ei tunne end sel teemal pädevana ning mõni neist ka ei arva, et Venemaa teemade tundmine oleks nende töös kuidagi olulisem kui teiste teemadega kursis olemine.

I_5: *Ma võin öelda, et ma ei tea, kus on valge, kus must, sest kõik on nii segamini. Absoluutset kurjust ja absoluutset tõde pole olemas. Ja mis puudutab Venemaad ennast ja Venemaad rahvusvahelisel areenil – igal pool on topeltstandardid. See on umbes sama, mis pärast pronksiööd, kui venekeelsed inimesed haarasid relvad valitsuse ja eriti Ansipi vastu. Ma naersin palju: selline olukord on umbes nagu mingist sarjast, et Ansip ilmub ekraanile ja ütleb: „Kutid, täna on hea ilm.“, ja „Sa oled loll!“ – karjuvad nad televiisori suunas – „Uhh, mine siit ära!“. See tähendab, et keegi ei kuule kedagi.*

I_9: *See ei ole minu meelest korrektne küsimus. Miks Eestis töötav venekeelne ajakirjanik peaks olema Venemaal toimuvaga väga hästi kursis ja jälgima seal toimuvat? Teoreetiliselt võib eeldada, et huvi naaberriigi vastu on sügavam, kuid tegelikult ei jälgi*

kõik kohalikud venekeelsed ajakirjanikud Venemaa sündmusi nii tähelepanelikult. See on ilmselt ka arusaadav ja üldiselt õige.

I_4: *Mitte alati [ei pea end pädevaks, et Venemaa teemadel sõna võtta]. Kui ma käisin podcast'i tegemas, siis pidasin Peterburi portaali kolleegiga nõu, sest ta elab seal, ta tunneb seda meeleolu. Kui suur protsent inimesi on Navalnõi vastu või tema poolt. Kuna mul on Peterburis palju sõpru, ma endiselt suhtlen nendega. Suhtlen nendega, et meeleolu täpselt välja selgitada. See on oluline ja just meeleolu pole alati võimalik allikatest teada saada, kui vaatan erinevaid Telegrami kanaleid, loen erinevaid portaale. Siis on vaja rääkida kohalike elanikega, kes kõik seda näevad.*

I_10: *Ma saaksin Venemaa teemade kajastamisel oma kolleegide aidata, kuid ma pole kindlasti ekspert. Kõik sõltub konkreetsest teemast ja kui ma olen sellega hästi kursis, siis rõõmuga aitan. Kui ei, siis on meil töötajaid, keda võin nimetada ekspertideks, sellisel juhul on parem nendega nõu pidada.*

Nendest kommentaaridest lähtudes võib öelda, et hoolimata ajakirjanike keeleoskusest, kultuuriteadmistest ja eelduslikust identiteedist ei pruugi nad tunda, et saavad Venemaa teemadest paremini aru kui teised kolleegid. Husband (2005) on kirjutanud, et ajakirjanikul ei pruugigi kultuurilist identiteeti olla: selle asemel võib olla ka puhtprofessionaalne identiteet. Samas võib Yu (2017) põhjal ühel inimesel olla ka mitu identiteeti, nii kultuuriline identiteet, mis lähtub tema emakeelest ja päritolust, kui ka sotsiaalselt struktureeritud identiteet.

Ainus ajakirjanik, kes tundis, et on Venemaa ja seal toimuvaga hästi kursis, oli I_3.

I_3: *Venemaa on minu jaoks väga arusaadav riik, kuigi on ütlus, et Venemaast on võimatu aru saada. Ma ei nõustu sellega. Ma saan aru, mis toimub nende ühiskonnas, valitsuses ja ettevõtluses ning muudes valdkondades.*

Eesti venekeelsed ajakirjanikud on seda meelt, et nende eestikeelsed kolleegid oskavad Venemaa teemades ja neid kajastavates allikates ise piisavalt hästi orienteeruda. Nende sõnul pole eestlastest kolleegidel probleeme ka vene keele mõistmisega. Mõni ajakirjanik siiski mainis, et kolleegid on tema poole pöördunud just selleks, et saada abi keelega. Intervjueeritavad arvavad, et vajaduse korral saaksid nad olla enda kolleegidele abiks nii keele ja kultuuritausta selgitamisel

kui ka allikate leidmisel ja kontrollimisel. Samas ei tunne peaaegu keegi neist end Venemaa teemadel piisavalt kõrgetasemelise eksperdina, et saaks kolleegidele suuremaks abiks olla.

Viimases alapeatükis kirjutan põhjalikumalt vene- ja eestikeelse toimetuse vahelisest koostööst.

4.6. Ajakirjanike hinnang toimetuste koostööle

Selles alapeatükis kirjeldan lähemalt, kuidas toimib eesti- ja venekeelsete toimetuste vaheline koostöö.

Kõikides toimetustes on koosolekud, kus plaanide ja teemade üle arutlevad nii eestikeelne toimetus kui ka venekeelne toimetus või selle esindaja. Peamiselt saavad toimetused kokku kogu koosseisuga, kuid ühes toimetuses on tavaks, et eestikeelse toimetusega toimuval koosolekul käib venekeelse toimetuse peatoimetaja või tema asetäitja. Selle põhjus on ajakirjanike sõnul inimeste rohkus: kui läheksid kõik, oleks koosolekul korraga liiga palju inimesi. Ajakirjanikud ise ei näe selles probleemi⁸.

Koosolekud aitavad inimestel sotsialiseeruda. Lisaks ütlesid mõned ajakirjanikud, et sotsialiseerumist soodustab avatud kontor ehk asjaolu, et vene- ja eestikeelsed toimetused töötavad koos ühes suures ruumis. Ajakirjanike sõnul julgustavad head suhted nii neid kui ka eestikeelseid kolleege üksteiselt abi paluma. Nende hinnangul aitab ühes ruumis töötamine neil kogu aeg toimuvaga kursis olla ning võimaldab neil ka enda tööd paremini planeerida ja teha. Samas ei pruugi head sidet olla kõigi ajakirjanike vahel.

I_4: Inimesed ei julge tööalaseid küsimusi küsida, sest neil pole seda inimlikku kontakti. Näen oma kolleegide pealt. Kui mina olen õhtuti toimetuses, siis me [eestikeelse toimetusega] lobiseme omavahel.

I_2: Nii koostöö kui ka suhtlemine meil tõesti toimivad ja minu jaoks on see väga oluline, sest kui ma veel nõukogude ajal siin tööd alustasin, oli meil samasugune toimetus kui praegu. Me istusime kõik ühes toas ja kui midagi juhtus, siis polnud vaja kuhugi joosta, kuulsime kõike ja meile öeldi kohe, kui midagi ilmus, ja meie andsime ka kohe märku, kui

⁸ Ma ei esita nende ajakirjanike tsitaate, kuna soovin tagada nende anonüümsust. Arvatavasti võiks nende tsitaatide põhjal järeldada, mis toimetusega on tegemist, ning saada aru, kes on minu intervjueeritavad.

meil midagi huvitavat oli. Ja 1991. aastal, kui Eesti jälle taasiseseisvus, toimusid meie toimetuses esimesed liikumised, mis mulle kohe ei sobinud. Seetõttu ma sealt kohe ka lahkusin, kui toimetus jagunes kaheks eraldi toimetuseks. See mulle ei sobinud ja ma ütlesin, et ei taha töötada sellises toimetuses, kus on eraldi vene- ja eestikeelsed uudised. Usun, et uudised on kõigile ja neil pole keelt ega rahvust. Ja kui ma 2007. aastal tagasi tulin, siis oli siin jälle üks toimetus, mis mind väga rõõmustas. Ainult heas mõttes üks toimetus, mis teeb ühte asja ja toodab uudiseid.

Ka ühine suitsuruum võib toimetustevahelise infovahetuse kohana toimida.

I_9: *Me ei istu kõik koos, sest portaalid asuvad erinevates kohtades. Kuid on olemas suitsetamisruum, kus (naerab) toimub inimeste vahel elav infovahetus ja kontakt.*

On ka neid ajakirjanike, kes loovad ühel teemal uudiseid kahe peale: venekeelne ajakirjanik teeb enda osa ja eestikeelne enda oma.

I_7: *Mõnikord me lepime omavahel kokku, kes mida teeb, ja kirjutame teksti kahe peale. Mõnikord on meil kokku isegi mitu autorit.*

Intervjuueeritud ajakirjanike suhtlus enda eestikeelsete kolleegidega on väga erinevatel tasemetel. On neid, kes eestikeelsete töökaaslastega tööteemadel üldse ei suhtle, ja on ka neid, kes suhtlevad omavahel palju ja julgevad üksteisele teemasidki pakkuda.

I_7: *Näiteks on meil kolleeg [kolleegi nimi], kes on arvamustoimetaja ja ta on väga lahe arvamustoimetaja. Ja kui tal on näiteks mõni idee, mida võiks meie lugejatele pakkuda, tuleb ta alati meie juurde ja jagab seda meiega. Ja kui mul on mõned inimesed, kes on valmis kirjutama nii vene kui ka eesti keeles või meil on kellegi arvamus juba olemas, mis võiks neile sobida, siis ma tulen tema juurde ja ütlen, et me kirjutasime sellise arvamuse või nad saatsid meile sellise arvamuse – võib-olla te avaldate selle? Noh, ja vastavalt sellele ta ise otsustab.*

I_4: *Meil on [kolleegi nimi]. Ta jälgib viimasel ajal palju telekanalit Dožd. Kui ta näeb midagi huvitavat, siis ta jagab seda meiega.*

I_6: *Kõik on omavahel tuttavad, kuid suhtlemine sõltub sellest, kui palju sa ise soovid suhelda ja oled sellest huvitatud. Enda kohta võin öelda, et ma ei suhtle eriti kellegagi, pigem ütlen tere. Ma ei ütleks, et meil on mingid sõbralikud suhted, lihtsalt töösuhted.*

I_3: *Me suhtleme kohvimasina juures (naerab).*

Suurem osa ajakirjanikest arvab, et neil on enda eestikeelsete kolleegidega head suhted. Sellele tunduvad kaasa aitavat ühised tegevused, nagu näiteks koos lähetuses käimine.

I_4: *Kui me kolleegiga Peterburis käisime, käisime muidugi õhtuti ka baaris. See suhtlus oli siis palju avatum, midagi sai arutada. See [suhtlus] viib teid lähemale ja lihtsustab suhtlemist. Ja siis suhtlus kolib ka Facebooki. Noh, räägid seal piasjadest. Mis sa teed? Noh, ma teen seda ja seda. Sellisel inimlikul tasandil suhtlus käib. Ma pole märganud, et mu teised kolleegid nii hästi suhtleksid. See sõltub huvist. Võib-olla kui leiad ühise teema, siis on palju lihtsam. Noh, tööl olles tuled ja ütled, noh, lähme koos kohvi jooma, ja juba hakkame suhtlema. Või [kolleegi nimi] ei meeldi ka toimetuses istuda, ta on ka nagu mina, armastab ringi sõita. Kui ta leiab midagi huvitavat, siis ta kohe kirjutab mulle ja küsib, et kas teeme ära?! /.../ ja minul on eestlastega isegi huvitavam. Mulle väga meeldib töötada eestikeelse toimetusega. Ma pidevalt hängin nendega. See on oluline.*

I_2: *Meie suhted on nii inimlikul tasandil kui ka kollegiaalselt lihtsalt imelised, sest me suhtleme palju. Meil käib suhtlus infojagamise tasandil, sest me tõlgime väga tihti eesti keelest vene keelde neid uudiseid, mida meie kolleegid teevad, või kui me teame, et meil on vaja samasuguseid kõneisikuid, kes vene keelt ei oska, siis palume meile öelda, kui neil on see intervjuu juba olemas, et me saaks seda võtta. Ja kui meil on näiteks tõlkimisega probleeme, inimene on midagi ebaselget öelnud, siis kolleegid aitavad meid ja seletavad. Kui meil on kõneisik, kes räägib ka eesti keelt, siis me hoiatame kolleegi. Ütleme neile, et tulge kaasa, see võib olla ka teie jaoks huvitav, ja nad tulevad.*

I_5: *Mul on oma eestikeelsete kolleegidega head suhted. Ja siin on mind palju aidanud lähetused, kui me koos kuskil käinud oleme. Seetõttu on mul kõigiga head suhted. On ka kolleegi keda ma varem ei tundnud. Me oleme varem erinevates kohtades istunud. Ja nüüd istume samal korrusel ja tahame me seda või mitte, käime samas WCs ja sama*

kohvimasina juures ning saame seal kogu aeg kokku. Ja kui kellelgi on midagi vaja, siis nad ka tulevad küsima.

Eesti venekeelsete ajakirjanike hinnangul on neil eestikeelsete kolleegidega erineva tasemega suhteid, kuid suurem osa neist hoiab suhted siiski hea ja professionaalsena. Üks ajakirjanik ütles, et suhtleb kolleegidega ka töövälisel ajal. Ajakirjanike sõnul aitavad head suhted kolleegidega mõlemat poolt, et olla näiteks abi otsimisel avatumad. Kindlasti aitavad suhete loomisele kaasa ühine tegevus ja lähetused. Ka avatud kontoris töötamine aitab ajakirjanike sõnul mõlemal poolel olla kursis sellega, kes mida teeb, mis aitab ka töös ja soodustab suhtlust.

5. JÄRELDUSED JA DISSKUSSIOON

Magistritöö eesmärk oli uurida, millised on venekeelsete ajakirjanike roll ja tööpraktikad Venemaa teemade vahendamisel Eesti ajakirjanduses. Muu hulgas soovisin välja selgitada, milliseid võimalusi näevad nad selle rolli realiseerimisel koostöös eesti ajakirjanikega. Selles peatükis annan esmalt vastused töö alguses püstitatud uurimisküsimustele ja seejärel arutlen töö tulemuste üle laiemalt.

5.1 Järeldused

1. Kust saavad Eesti venekeelsed ajakirjanikud uudiseid Venemaa kohta: mis on nende peamised allikad?

Eesti venekeelsed ajakirjanikud saavad infot Venemaal toimuva kohta nii Venemaa kui ka rahvusvaheliste uudisteagentuuride kaudu. Venemaa uudiste kajastamisel kasutatakse sagedamini TASSi ja Interfaxi alusmaterjali. Samuti jälgitakse portaale. Toimetajad kasutavad Venemaaga seotud teemasid kajastades peamiselt venekeelseid allikaid, kuid tundlike teemade korral võivad vaadata ka ingliskeelseid portaale. Tundlikuks teemaks peavad nad näiteks Venemaa konflikte teiste riikidega. Populaarsemate portaalide seas on n-ö opositsiooniliste vaadetega Meduza, Deutsche Welle ja BBC. Aktiivselt jälgitakse ka Kommersanti ja radiojaama Ehho Moskvõ. Peale selle leiavad ajakirjanikud allikinfot väiksematest Venemaa portalidest, mis kajastavad Eesti läheduses asuvate regioonide uudiseid. Nende seas on näiteks fontanka.ru, kus kirjutatakse Peterburis toimuvate sündmuste kohta. Üldiselt kattuvad venekeelsete ajakirjanike allikavalikud nende eesti kolleegide omadega (Kõuts-Klemm jt, 2020).

Lisaks uudisteagentuuridele ja portalidele saavad ajakirjanikud Venemaa kohta infot ka sotsiaalmeediast. Peamiselt jälgivad ajakirjanikud erinevaid Telegrami ja YouTube'i kanaleid, aga ka Twitterit ja Facebooki, et saada võimalikult mitmekesisest pilti (Fisher, 2018). Suurem osa toimetajatest ei saa Venemaa asutustelt ja ettevõtetelt pressiteateid, ning need, mis vahepeal nendeni jõuavad, jäävad pigem kõrvale. Erandiks võivad olla Aerofloti ja ettevõtte Venemaa Raudteed pressiteated. Pea ühelgi ajakirjanikul pole otsesest head kontakti mõne Venemaa ajakirjaniku või eksperdiga, kes võiks Venemaa sündmuste kajastamisel abiks olla.

2. Kuidas valivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa kohta teemasid, mida kajastada?

Eesti venekeelsed ajakirjanikud lähtuvad Venemaa teemade kajastamisel uudisväärtuse kriteeriumitest. See tähendab, et teemade valimisel peetakse silmas sündmuse suurust ja mõju nii Eestile kui ka Euroopa Liidule või maailmale laiemalt. Küsitletud ajakirjanikud mainisid, et uudiste kajastamisel on oluline ka geograafiline lähedus. Seega leidub kohalikus venekeelses meedias ühtlasi uudiseid nii Peterburi kui ka selle lähipiirkonna kohta. Peamiselt räägib kohalik venekeelne meedia poliitikast. Toimetajad kajastavad Venemaal toimuvaid poliitilisi sündmusi siis, kui need võivad Eestit, Euroopa Liitu või maailma otseselt puudutada. Lisaks sellele kajastavad nad selliseid poliitilisi sündmusi, mis võivad avaldada otsest mõju siin elavatele venekeelsetele inimestele. Selle põhjal võib öelda, et Eesti venekeelsed ajakirjanikud lähtuvad eeldusest, et siin elavatel venekeelsetel inimestel on vene identiteet, kuigi reaalses ei pruugi see nii olla. Inimene võib end määratleda ühiskonna eeldustest erinevalt (Yu, 2017).

Lisaks poliitikale kajastatakse aktiivselt ka Venemaa kultuurielu. Näiteks antakse lugejale infot Venemaa filmide kohta ning enne koroonaviiruse pandeemiat räägiti aktiivselt ka sellest, kus saab Venemaal aega veeta ja puhata. Peale selle leidub uudiseid Venemaa tuntud inimeste kohta. Samuti võivad kohalikud venekeelsed ajakirjanikud teha lugusid selleks, et pakkuda võimalust Eesti ja Venemaa elukorraldust võrrelda. Näiteks kajastatakse kahe riigi pensionisüsteemide erinevusi, aga ka teisi sotsiaalteemasid. Samas arvatakse, et sellistele teemadele ei tasu liiga palju tähelepanu pöörata, kuna ajakirjanike endi sõnul peab Eesti venekeelne meedia eelkõige rääkima siinse venekeelse kogukonna probleemidest. Pandeemia tõttu kujunes üheks käsitletavaks teemaks ka koroonaviiruse levik nii Eestis kui ka mujal maailmas. Nii pööras Eesti venekeelne meedia tähelepanu koronaolukorrale ka Venemaal.

3. Kas ja kuidas kontrollivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa kohta saadud teavet?

Eesti venekeelsed ajakirjanikud on Venemaa uudiste kajastamisel pigem kriitilised ja otsivad uudistest varjatud propagandat. Seepärast peavad nad oluliseks ise edastada just fakte, seda eriti tundlike teemade puhul, nagu massiproteetid ja poliitilised konfliktid. Nende sõnul võib varjatud propagandat esineda nii Venemaa agentuurides ja portaalides kui ka rahvusvahelistes venekeelsetes portaalides. Näiteks kritiseeris mõni toimetaja rahvusvahelise allika Deutsche Welle venekeelset portaali, kuna tundis, et see ei ole Venemaa uudiste kajastamisel piisavalt neutraalne. Samas ei jäta ajakirjanikud enda töös selliseid allikaid kõrvale, vaid püüavad neist

uudisväärtust ja fakte otsida, eemaldades seejuures hinnangud. Kõik intervjueritud nõustused, et toimetaja peamine roll on infot kontrollida ja edastada see laiale auditooriumile võimalikult neutraalsena (Reich, 2011).

Selgus, et vähesed ajakirjanikud otsivad algallikat, et usaldusväärsust kontrollida. Enamasti on see tingitud väiksest kollektiivist: venekeelsetes toimetustes töötab tavaliselt vähem inimesi kui eestikeelsetes. Samas peab ka väikese uudistetoimetuse töö käima kiirelt. Lisaks on suuremal osal toimetajatest kindel hulk allikaid, kust nad on harjunud Venemaa temade kohta infot hankima. Ajakirjaniku jaoks on oluline, et tal oleks nimekiri allikatest, mida ilma faktikontrollita usaldada saaks, kuna kiires töörütmis pole alati võimalik põhjalikult süveneda (Winterlin, 2017; Fishman, 1980). Allikate valimisel on ajakirjanikud täiesti autonoomsed. Suurema osa sõnul pole keegi neile kunagi öelnud, et Venemaa temade kajastamisel ei tohiks mõningaid allikaid kasutada. Ka teravate temade korral, nagu Venemaa ja Ukraina konflikt, pole ajakirjanike sõnul antud suuniseid, kuidas neid puudutavaid uudiseid kajastada ja milliseid allikaid kasutada. Paljudes toimetustes puuduvad soovitusel ka selle kohta, mil moel Venemaa temasid käsitleda. Samas on ka neid toimetusi, kus on eelistusi ja koostatud ka nimekirjad soovituslikest allikatest.

4. Kuidas hindavad Eesti venekeelsed ajakirjanikud enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Venemaa temade kajastamisel Eesti ajakirjanduses?

Kõik intervjueritud ajakirjanikud on ühte meelt, et nende eestikeelsed kolleegid saavad Venemaa temade kajastamisega ka ise hästi hakkama. Venekeelsed toimetajad arvavad, et nende eestikeelsetel kolleegidel on kindel hulk allikaid, kust nad Venemaa sündmuste kohta infot hangivad, ning nende arvates oskab osa eesti töökaaslastest ka vene keelt piisavalt hästi, et Venemaa sündmuste kohta infot otsida ja seda mõista. Kõuts-Klemmi jt uuringust (2020) seevastu on tulnud välja, et eesti toimetajate vene keele oskus on pigem kasin.

Suurem osa ajakirjanikest ütles, et kolleegid pöörduvad nende poole harva sooviga Venemaa uudiste kajastamise kohta lisainfot uurida. Mõnikord aga paluvad eestikeelsed ajakirjanikud venekeelsete kolleegide abi, et vene keelest eesti keelde tõlkides keerulisemaid sõnu või fraase täpsustada. Suurem osa venekeelsetest toimetajatest on enda sõnul ka võimelised kolleegide keeleliselt aitama. Intervjueritute seas oli neidki, kes tõlgivad vahepeal kolleegide jaoks täismahus tekste ja intervjuusid, kuid selliseid olukordi tuleb siiski ette harva. Erandiks oli üks ajakirjanik, kes väljendas intervjuus, et ei valda piisavalt heal tasemel eesti keelt, et oskaks aidata kolleegide ka lihtsamates asjades, nagu mingi mõtte tõlkimine eesti keelde.

Selgus, et mõnel juhul on eesti ajakirjanikud Venemaa uudiste kajastamisel küsinud venekeelsetelt kolleegidelt taustainfot allikate kohta. Intervjueritute sõnul oskavad nad tavaliselt kolleege selles aidata. Nad leiavad, et saaksid eestikeelsetele kolleegidele tausta selgitamisel isegi praegusest aktiivsemalt abiks olla. Samas selgus intervjuude käigus, et suurem osa venekeelsetest toimetajatest ei orienteeru enda hinnangul Venemaa teemades eriliselt hästi ega pea end Venemaa asjatundjaks. Mõni neist ka ei arva, et Venemaa teemade tundmine oleks nende töös kuidagi olulisem kui teiste teemade mõistmine. Siin võib tõstatada identiteedi küsimuse: Eesti venekeelsetel ajakirjanikel ei pruugi olla vene identiteeti, mis ärgitaks neid end just Vene kultuuriruumis toimuvaga eriti hästi kursis hoidma. Ajakirjanikel võib olla mõni muu kultuuriline identiteet või mitu, samuti neil võib olla ainult professionaalne identiteet (Husband, 2005). Seetõttu ei saa väita, et Eesti venekeelsed ajakirjanikud on eestlastest pädevamad Venemaa asjatundjad, kuigi venekeelsete uudiste lugemisel keelebarjäär neid ei takista.

5. Kuidas hindavad kohalikud venekeelsed ajakirjanikud eesti- ja venekeelsete toimetuste vahelist koostööd?

Kõigi ajakirjanike sõnul on nende töökohas koosolekud, kus eesti- ja venekeelsed toimetused arutavad plaanide ja teemade üle. Enamasti saavad kokku kõik toimetuste ajakirjanikud, kuid ühes toimetuses on tavaks, et koosolekul eestikeelse toimetusega käib venekeelse toimetuse peatoimetaja või tema asetäitja. Selle toimetuse ajakirjanike sõnul on põhjus asjaolus, et muidu oleks koosolekul korraga liiga palju inimesi. Intervjueritud peavad oluliseks, et eesti- ja venekeelse toimetuse ajakirjanikel oleks kokkupuutepunkte, sest see võimaldab tagada head suhted ja aitab ka töö tegemisel. Intervjueritud ajakirjanikud suhtlevad enda eestikeelsete kolleegidega erinevatel tasemetel. On neid, kes eestikeelsete kolleegidega tööalaselt üldse ei suhtle, aga on ka neid, kes suhtlevad omavahel palju ja pakuvad üksteisele ka teemasid. Intervjuudest tuli välja, et üks viis kolleege konsolideerida on ühistegevus, näiteks ühised lähetused.

5.2. Diskussioon

Eesti venekeelsete ajakirjanike Venemaa teemade kajastamise praktika ei erine üldiselt eesti toimetuste tööpraktikast (Kõuts-Klemm jt, 2020). Ka Eesti venekeelsed uudisteportaalid ei paku auditooriumile Venemaa sündmuste kohta kuigi palju enda loodud materjale: valdavalt vahendavad nad üksikute rahvusvaheliste uudisteagentuuride teavet ja refereerivad usaldusväärseks peetavates meediakanalites ilmunud tekste. Allikad, mida Venemaa teemade

kajastamisel kasutatakse, on venekeelsetel ajakirjanikel suures osas samad, mis eesti toimetustel: mõlemad kasutavad allikatena näiteks Interfaksi, TASSi, AFPd ja Reutersit. Võrreldes eesti toimetustega kasutavad venekeelsed ajakirjanikud aga enda töös rohkem venekeelseid allikaid, mis on nende emakeele tõttu ka loogiline. Samuti leitakse allikinfot n-ö opositsiooniliste vaadetega uudisteportaalidest, nagu Meduza ning Deutsche Welle ja BBC venekeelsed portaalid. Venekeelsed toimetused jälgivad aktiivselt ka Kommersanti ja raadiojaama Ehho Moskvõ. Samuti kasutatakse allikatena selliseid Venemaa portaale, mis kajastavad Eesti läheduses asuvate regioonide uudiseid. Seda eesti toimetused peaaegu et ei tee (Kõuts-Klemm jt, 2020: 11). Siinkohal võib eeldada, et üldiselt kajastavad eesti- ja venekeelsed toimetused Venemaa teemasid sarnaselt, st arusaam sündmustest on samalaadne.

Samas erinevad Venemaa teemade kajastamisel eesti- ja venekeelsete toimetuste teemavalik ja uudiste funktsioon. Mõlemad toimetused lähtuvad enda hinnangul lugejate huvidest. Eesti toimetused loovad lugusid sageli julgeoleku teemadel, samuti pakuvad nende sõnul lugejatele huvi erakordsed või kurioossed Venemaal juhtunud sündmused (Kõuts-Klemm jt, 2020: 51). Venekeelsed toimetused kajastavad poliitikat ja kultuuri. Poliitikateemadest rääkides lähtub osa venekeelseid ajakirjanikke sellest, kuidas võivad Venemaa poliitiline olukord või Venemaa ja teiste riikide vahelised konfliktid puudutada Eestis elavaid venekeelseid inimesi, kes on kuidagi Venemaaga seotud: neil on seal vara, sugulased, töö jmt. Teemade valimisel peetakse silmas ka sündmuse suurust ja mõju nii Eestile, Euroopa Liidule kui ka maailmale laiemalt. Kultuurielu kajastatakse, kuna eeldatakse, et Eesti venekeelsed inimesed elavad pigem venekeelses kultuuriruumis ja vaatavad näiteks Venemaal tehtud filme või jälgivad Venemaal tuntud inimesi.

Enne koroonapandeemiat kajastasid Eesti venekeelsed ajakirjanikud ka turismiteemasid, käsitledes näiteks seda, kuidas Venemaal aega veeta. Samuti on venekeelsete ajakirjanike lugude keskmes elukorraldus Venemaal, mis pakub võimalust seda eesti omaga võrrelda. Näiteks võib teemaks olla kahe riigi pension või pandeemia ajal ka piirangute erinevus. Ajakirjanikud põhjendasid valikut sellega, et need teemad võivad venekeelseid inimesi puudutada. Peab aga silmas pidama, et kõik Eestis elavad vene keelt kõnelevad inimesed ei ole ilmtingimata vene päritolu. Vaid vene rahvusest inimestele suunatud sisu võib kujuneda mõnel määral ohtlikuks, seda just tundlike teemade puhul, nagu Venemaa ja Ukraina konflikt. Samas ütlesid Eesti venekeelsed ajakirjanikud intervjuudes, et kajastavad selliseid teemasid ettevaatlikult, otsides infot lisaks kummagi poole allikatele ka ingliskeelsetest portalidest ja rahvusvaheliste agentuuride kanalitest.

On teada, et Eesti ajakirjanikud on Venemaa kohta avaldatud teabe suhtes skeptilised, sest eeldatakse, et see sisaldab valeinfot ja propagandat (Kõuts-Klemm jt, 2020: 4). Sama suhtumine on ka Eesti venekeelsetel ajakirjanikel. Samas kulub venekeelsetel ajakirjanikel info kontrollimiseks vähem aega, kuna neil ei ole keelebarjääri. Seejuures aga ei ole peaaegu kellelgi venekeelsetest ajakirjanikest häid kontakte Venemaalt, kes saaksid vajaduse korral nõu anda, taustast rääkida või olla mõne Venemaaga seotud teema kõneisik. See tähendab, et nad ei saa otseinfot seal elavalt inimeselt. Intervjueeritud ajakirjanikud ise ei tunne end Venemaa teemadel ekspertidena, kuid tänu keele- ja kultuuriteadmistele saavad nad eestikeelsetele kolleegidele abiks olla. Mõni neist teeb seda juba praegu, kuid nende sõnul küsivad eestikeelsed kolleegid abi harva ja saavad teemadega ka ise hästi hakkama.

Kokkuvõttes saab öelda, et Venemaa teemade kajastamisel ei esine eesti- ja venekeelsete toimetuste vahel märkimisväärsed erinevusi. Venekeelsed ajakirjanikud ei tunne end küll Venemaa asjatundjatena, kuid nende peamine eelis on keelebarjääri puudumine: neil on kiirem ja lihtsam Venemaad puudutavat teavet kontrollida.

KOKKUVÕTE

Enne siinset magistritööd pealkirjaga „Eesti venekeelsete ajakirjanike valikud Venemaa uudiste kajastamisel“ ei olnud Eesti venekeelsete ajakirjanike tööd kuigi palju uuritud. Pigem on olnud fookuses venekeelne meedia ja selle roll integratsioonis. Varem polnud uuritud sedagi, kuidas Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa teemasid kajastavad ja kas nad saavad selles enda eestikeelsetele kolleegidele abiks olla. Töö andis kvalitatiivse analüüsi põhjal ülevaate sellest, kuidas Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa teemade kajastamisel valikuid teevad. Samuti kirjeldasin, kuidas hindavad venekeelsed ajakirjanikud enda teadmisi Venemaa kohta ja millisena näevad enda panust Venemaa teemade kajastamisel Eesti ajakirjanduses laiemalt.

Selgus, et Eesti venekeelsete ajakirjanike peamised allikad Venemaa teemade kajastamisel on nii Venemaa kui ka rahvusvahelised agentuurid ja portaalid. Peamiselt hangivad Eesti venekeelsed ajakirjanikud Venemaa teemade kajastamisel infot venekeelsetest allikatest, kuid tundlike teemade kajastamisel, nagu näiteks Venemaa konflikt Ukrainaga, vaatavad ka ingliskeelseid allikaid. Oli aga neidki, kes püüavad Venemaa agentuuride teavet vältida ja otsivad infot Venemaa kohta rahvusvahelistest agentuuridest.

Nii nagu ka eesti ajakirjanikud, on ka kohalikud venekeelsed ajakirjanikud Venemaa uudiste suhtes kriitilised. Nende sõnul võib Venemaa kohta levida nii valeuudiseid kui ka propagandat. Mõni üksik ajakirjanik leiab, et lääne portaalid, näiteks Deutsche Welle venekeelne portaal, võivad kajastada Venemaa uudiseid teistpidise propaganda prisma läbi: Venemaal on asjad veelgi halvemad kui tegelikult. Teised ajakirjanikud seevastu pigem usaldavad rahvusvahelisi agenteure ja portaale, kuid aktiivselt kajastatakse ka Venemaa agentuuride teavet sealsete uudiste kohta. Neil on kindlad allikad, kust on harjunud infot otsima.

Vähemal määral ärgitab ajakirjanikke kindlaid allikaid kasutama ka keel: neist saab infot vene keeles. Samas on ka paljudel rahvusvahelistel allikatel, mida nad aktiivselt kasutavad, venekeelseid analooge, kus aktiivselt Venemaa uudiseid kajastatakse. Üks nendest on mainitud Deutsche Welle venekeelne portaal. Venemaa kohta saadud teavet kontrollitakse, kuid aja kokkuhoiu eesmärgil eelistavad venekeelsed ajakirjanikud jällegi kasutada neid allikaid, mida nad on harjunud vaatama. Samas tõdesid ajakirjanikud, et Venemaa allikate agenda on pidevalt muutumas. Nii näiteks on raadiojaam Ehho Moskvõ nende sõnul Venemaa poliitilise režiimi suhtes pehmemaks muutunud.

Ka sotsiaalmeedia on üks võimalus saada kiiret ja võimalikult mitmekesist infot Venemaal toimuva kohta. Mõni ajakirjanik on öelnud, et jälgib Venemaa opositsionääride Twitteri-kontosid ja vaatab uudiseid Venemaa kohta ka Youtube'ist ja Telegrami kanalitest. Pressiteateid Venemaalt peaaegu et ei tule. Kui neid ajakirjanikele saadetakse, siis jäävad need pigem kõrvale.

Eesti venekeelsetel ajakirjanikel üldiselt ei ole Venemaal isiklike kontaktisikuid, kes saaksid neile Venemaa teemadel abiks olla. Niisiis puuduvad neil kohapealsed eksperdid. Ajakirjanikud ise end Venemaa asjatundjateks nimetada ei soovi, kuigi üks neist sõnas, et saab väga hästi aru nii riigis toimuvast kui ka selle poliitikast. Positiivne on, et kohalikud venekeelsed ajakirjanikud tunnevad, et saavad enda eesti kolleege siiski Venemaa teemadega aidata ja suur hulk neist on seda juba ka teinud. Peamiselt saavad venekeelsed ajakirjanikud abiks olla nii keele kui ka kultuuriteadmistega.

Kokkuvõttes võib öelda, et Eesti venekeelsete ajakirjanike tööpraktikad Venemaa teemade kajastamisel on sarnased eesti toimetustega.

SUMMARY

Prior to this master's thesis entitled "The Choices of Estonian Russian-speaking Journalists when Covering News on Russia", the work of Estonian Russian-speaking journalists has not been a significant subject to academic study. Rather, the previous studies focused on the Russian-language media and its role in the integration process. Previously, it had not been studied how Estonian Russian-speaking journalists cover Russian issues and whether they could be of any help to their Estonian-speaking colleagues in this regard. Based on a qualitative analysis, the thesis provided an overview of how Estonian Russian-speaking journalists make choices when covering Russian matters. The work also describes how Russian-speaking journalists evaluate their knowledge of Russia and how they see their contribution to covering Russian issues in the Estonian press in a broader sense.

It was discovered that the main sources for Estonian Russian-speaking journalists when reporting on Russia are both Russian and international media agencies and portals. Estonian Russian-speaking journalists mainly obtain information from Russian-language sources when covering Russian issues. They also cross reference English-language sources when covering sensitive topics, such as Russia's conflict with Ukraine. However, there were also those who tried to avoid information from Russian media agencies and looked for information about Russia provided by international agencies.

In a similar way to Estonian journalists, local Russian-speaking journalists are critical of Russian news. According to the journalists, both fake news and propaganda is often spread about Russia. Some journalists believe that Western media outlets, such as *Deutsche Welle's* Russian-language edition, may cover Russian news through the prism of reverse propaganda, presenting the issues in Russia in a worse way than they actually are. Other journalists, on the other hand, tend to trust international agencies and portals, but supplement this with active use of Russian agencies when covering the news about Russia itself. They have certain sources which they habitually use to look for information.

To a lesser extent, journalists are also encouraged to use certain sources by the language itself: certain information is only available in Russian. At the same time, many international sources that they actively use have Russian editions that actively cover Russian matters. One of them is the *Deutsche Welle* Russian-language portal. The information received about Russia is being checked, but in order to save time, Russian-speaking journalists again prefer to use the sources

they are used to looking at. At the same time, journalists acknowledged that the agenda of Russian sources is constantly changing. For example, the radio station *Echo of Moscow* has become softer in their critique of the Russian political regime, they say.

Social media also offers an opportunity to get fast and diverse information about developments in Russia. Some journalists have said that they monitor the Twitter accounts of Russian political opposition leading figures and follow the news about Russia from YouTube and Telegram channels. There are almost no press releases from Russia sent to the Russian-speaking journalists; When these press releases are sent to journalists, they tend to be left out.

Estonian Russian-speaking journalists generally do not have personal contacts in Russia who can help them with Russian issues, meaning they do not have experts on the ground. Journalists do not want to call themselves experts on Russia, although one of them said that he understands very well both what is happening in the country and its political life. On the positive side, local Russian-speaking journalists feel that they can still help their Estonian colleagues with Russian issues, and a large number of them have already done this. Russian-speaking journalists can primarily help with both language and cultural knowledge.

In conclusion, it can be said that the work practices of Estonian Russian-speaking journalists in covering Russian topics are similar to those of Estonian editorial offices.

KASUTATUD ALLIKAD

- Barnoy, A. & Reich, Z. (2020). Trusting Others: A Pareto Distribution of Source and Message Credibility Among News Reporters. *Sage* <https://doi.org/10.1177/0093650220911814>
- Christiansen, C. C. (2004). News Media Consumption among Immigrants in Europe: The Relevance of Diaspora. *Ethnicities* 4 (2): 185–207. <https://doi.org/10.1177/1468796804042603>
- Deuze, M. (2006). Ethnic Media, Community Media and Participatory Culture. *Journalism* 7 (3): 262–280. <https://doi.org/10.1177/1464884906065512>
- Fisher, C. (2018). News Sources and Journalist/Source Interaction. In Communication (pp. 1). (Oxford Research Encyclopedia of Communication). *Oxford University Press*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.849>
- Fishman, M. (1980) Manufacturing the News. Austin, TX: *University of Texas Press*. Kasutatud 29.05.2021, <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/227628>
- Georgiou, M. (2005). Diasporic Media Across Europe: Multicultural Societies and the Universalism–Particularism Continuum. *Journal Of Ethnic And Migration Studies* 31 (3): 481–498. <https://doi.org/10.1080/13691830500058794>
- Georgiou, M. (2006). Diaspora, identity and the media: Diasporic transnationalism and mediated spatialities. *Hampton Press, Cresskill, N.J., United States*. ISBN 1572737247
- Hickerson, A., Gustafson K. L. 2016. “Revisiting the Immigrant Press.” *Journalism* 17 (8): 943–960. <https://doi.org/10.1177/1464884914542742>
- Husband, C. (2005). Minority Ethnic Media as Communities of Practice: Professionalism and Identity Politics in Interaction. *Journal Of Ethnic And Migration Studies* 31 (3): 461–479. <https://doi.org/10.1080/13691830500058802>
- Jakobson, V. (2002). *Role of the Estonian Russian-language media in the integration of the Russian-speaking minority into Estonian society*. Doktoritöö. University of Tampere, Faculty of Social Science. Kasutatud 29.05.2021, <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67197/951-44-5313-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jufereva-Skuratovski, M. (2020). *Russophone Journalists in Estonia: Redefinition of Professional Roles*. Doktoritöö. University of Jyväskylä, Faculty of Humanities and Social

Sciences. Kasutatud 29.05.2021, https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/73535/978-951-39-8481-6_vaitos_2021_02_05.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Kallas, K., Vetik, R., Kruusvall, J., Saar, E., Helemäe, J., Kirss, L., Leppik C., Seppel K., Kivistik, K., Ubakivi-Hadachi, P. (2015) Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2015. Uuringu aruanne. Tartu. Kasutatud 19.05.2021, https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Eesti_integratsiooni_monitooring_20151.pdf

Kantar Emor. (2020). Meediakanalite tarbimise ülevaade.

Kõuts-Klemm, R., Harro-Loit, H., Ibrus, I., Ivask, S., Juurik, M., Jõesaar, A., Järvekülg, M., Kauber, S., Koorberg, V., Lassur, S., Loit, U., Tafel-Viia, K. (2019). Meediapoliitika olukorra ja arengusuundade uuring. Tartu, Tallinn. Kasutatud 29.05.2021, <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:399372>

Kõuts-Klemm, R., Hussar, K., Ivask, S., Kremez, M., Pärnapuu, P., Sink, T., Tisler, A. (2020). Infoökoloogia juhtumiuuring: Infoliikumise ahelad Eesti ajakirjanduses Venemaaga seotud sündmuste näitel. Tartu Ülikool.

Kõuts-Klemm, R., Kremez, M. (2021). Vale ja tasakaalustamata info levimise riskid erinevates keeltes meedias ja auditooriumis. *Käsikiri*.

Matsaganis, M. D., Katz, V. S., and Ball-Rokeach, S. (2011). Understanding Ethnic Media: Producers, Consumers, and Societies. *Los Angeles: Sage*. Kasutatud 29.05.2021, https://www.academia.edu/566249/Understanding_Ethnic_Media_Producers_Consumers_and_Societies

Matsaganis, M. D., & Katz, K. S. (2014). How Ethnic Media Producers Constitute their Communities of Practice: An Ecological Approach. *Journalism 15* (7): 926–944. <https://doi.org/10.1177/1464884913501243>

Reich, Z. (2011) Source credibility and journalism. *Journalism Practice 5*(1): 51–67. <https://doi.org/10.1080/17512781003760519>

Şahin, S. (2017). Journalism and professionalism in ethnic media. The case of Turkish-language newspapers in the United Kingdom. *Volume 19, 2018. Taylor & Francis Group*. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1266911>

Silverman, D. (1993). Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. *London: Sage*.

Statistikaamet. (2020). Rahvaarv. Statistikaameti koduleht. Kasutatud 29.05.2021,
<https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv>

Verschik, A. (2005). The language situation in Estonia. *Journal of Baltic Studies*.
<https://doi.org/10.1080/01629770500000111>

Wintterlin, F. (2017). Trust in distant sources: An analytical model capturing antecedents of risk and trustworthiness as perceived by journalists. *Journalism*, 21, 130–145.
<https://doi.org/10.1177/1464884917716000>

Wintterlin, F. (2020). Trust in distant sources: An analytical model capturing antecedents of risk and trustworthiness as perceived by journalists. *Journalism 2020, Vol. 21(1)* 130–145. Sage.
<https://doi.org/10.1177/1464884917716000>

Yu, Sherry S 2017. Ethnic media as communities of practice: The cultural and institutional identities. 2017, Vol. 18(10) 1309–1326. Sage. <https://doi.org/10.1177/1464884916667133>

Юферева, М. (2006). *Профессионализация современных русскоязычных журналистов Эстонии*. Магистерская работа. Тартуский университет, факультет общественных наук. Kasutatud 29.05.2021,
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15606/Magtoo_Jufereva.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LISAD

Lisa 1. Intervjuukava

1. Mis kanaleid sa kasutad Venemaa uudiste hankimisel?
2. Mis allikatest sa lähtud Venemaa teemade kajastamisel: kuidas teed enda valikuid?
3. Kuidas sa kontrollid saadud teavet Venemaa kohta?
4. Kuidas sa arvad, kas on mingit vahet teie toimetuse ja eesti toimetuse praktikate vahel, mis puudutavad Venemaa teemade kajastamist?
 - 4.1 Millest see on tingitud?
5. Kuidas sa ise hindad enda teadmisi Venemaa kohta?
 - 5.1 Kas sa oskad Venemaa teemade kajastamisel aidata eesti kolleege?
 - 5.2 Kas eesti kolleegid on sinult kunagi abi palunud, mis puudutab Venemaad?
 - 5.2.1 Millega täpsemalt sa oled neid aidanud?
6. Kui palju sa eesti kolleegidega suhtled?
 - 6.1 Oskad ka öelda kui hästi?
7. Kuidas sa hindad toimetuste omavahelist koostööd?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anna Tisler-Lavrentjev,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Eesti venekeelsete ajakirjanike valikud Venemaa uudiste kajastamisel,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Ragne Kõuts-Klemm,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna Tisler-Lavrentjev

31.05.2021